

Andrej Studen

»NE BO JE NIKDAR VEČ NAZAJ«

*Umor pri Celju ali prispevek k temni strani zgodovine
možazeljnih žensk*

Celih dvajset let po veliki svetovni vojni se v Celju in njegovi okolici ni zgodil niti en umor. Šele jeseni leta 1938 je javnost najprej močno vznemiril umor krošnjarja Matevža Tratnika v Levcu, kmalu zatem pa se je zgodilo še eno grozodejstvo. Komaj se je razburjenje prebivalstva zaradi prvega umora nekoliko poleglo, je namreč kot strela z jasnega med ljudi udarila vest o novem zverinskem umoru, ki se je zgodil v Čretu pri Celju.¹ Hlapca veletrgovca Ravnikarja in industrialca Westna sta zgodaj zjutraj na praznik vseh svetih na mestno pokopališče v Čretu peljala vence. Na poti je njuno pozornost pritegnil ženski dežnik, ki je ležal ob cesti, zato sta ustavila in se malo razgledala naokrog. Kakih sto metrov od Westnovega zasebnega mosta čez Voglajno sta v grmovju našla še ženski čevelj, nato pa z grozo opazila žensko truplo. O strašni najdbi sta takoj obvestila celjsko policijo in orožništvo v Štorah. Celjski policijski agenti in stražniki ter štorski orožniki so kmalu prispeli in ugotovili, da je postala neznana ženska žrtev morilca, ki ji je zadrnil vrat z zeleno vrvico, prišito na zelen jopič umorjenke. Neznanka rdečkastih las je imela poleg zelene jopiča na sebi še kostum iz modrega sukna, rdeč pulover, roza polsvileno kombinežo, rjave nogavice, par še novih čevljev Peko ter žepni robec z začetnico I ali J.² Bila je precej debela in visoka okrog 170 cm ter stara nekaj čez 40 let,

roke pa je imela dokaj hrapave od dela. Iz ust ji je silila strjena kri. Truplo je bilo že otrplo.³ Proti poldnevu si je kraj skrivnostnega zločina ogledala tudi uradna komisija in izrazila domnevo, da gre za roparski umor. Sodni izvedenec dr. Marjan Bregant je izrazil mnenje, da je smrt nastopila zaradi zadušitve, »in sicer najverjetneje tako, da je storilec zagrabil z eno roko precej debelo vrvico na zeleni jopici, jo zadrnil, oz. zasakal in z drugo roko še tiščal na vrat.« Dr. Bregant je domneval, da je bila »vrvica na zeleni suknji zato dovolj močna« in da »lisa preko tilnika izhaja brez dvoma od te vrvice. Oba odtiska pod desnim čeljustnim kotom na vratu sta po svoji legi in obliki brez dvoma prstna odtiska.«⁴

Potem ko so si izvedenci ogledali prizorišče zločina, so truplo prepeljali v mrtvašnico na pokopališču na Teharjah. Orožniki so ga fotografirali, ogledalo pa si ga je tudi mnogo ljudi, a nihče

¹ *Nova doba*, 4. 11. 1938.

² *Zgodovinski arhiv Celje: Okrožno sodišče Celje, KZP 695/38, Jurij Zabukošek (dalje: ZAC: KZP 695/38). Poročilo štorskega žandarmerijskega komandirja Franca Mekinde. V virih se poleg verzije Zabukošek velikokrat pojavlja tudi Georg Sabukošek ali Jurij Zabukovšek. V tekstu smo jih poenotili, uporabljamo ime Jurij Zabukošek.*

³ *Nova doba*, 4. 11. 1938.

⁴ ZAC: KZP 695/38. Zapisnik o ogledu in zaslišanju izvedencev.

ni mogel prepoznati umorjenke. Orožništvo v Štorah, na čigar območju je bilo najdeno truplo, je takoj uvedlo obširno preiskavo, da bi ugotovilo identiteto umorjenke in našlo sled za zverinskim morilcem.⁵ Obdukcija, ki jo je v sredo, 2. novembra ob 11., izvršil dr. Bregant, je pokazala, da je nesrečnica izdihnila zaradi zadušitve v noči s ponedeljka na torek. Tisto noč so se na kraju zločina menda slišali kriki. Jerica Šmalc, kuharica pri Blažu Sodin, posestniku bližnje hiše v Bukovžlaku št. 2, je povedala, da je šla okrog 21.30 k vodnjaku po vodo. V smeri, kjer so našli truplo umorjenke, je slišala »neko vpitje in jamranje. Ker je baje že večkrat slišala v smeri proti Celju kaj tacega, si je mislila, da je kakšen ljubavni par«.⁶ Kasneje, ko so jo ponovno zaslišali kot prič, je k temu še dodala, »da je bilo slišati le en krik in se mi je najprej zdel kot da se je kaka žival zadrla. Glas je bil precej visok.«⁷

Truplo umorjenke si je ogledalo mnogo ljudi, med njimi tudi Matilda Drozg, natararica v gostilni Amerika na Spodnji Hudinji pri Celju, ki je po obleki in dežniku prepoznala v umorjenki žensko, ki je bila v ponedeljek od 19.30 do 19.45 z neznanim, okrog 45 do 50 let starim, kmečko oblečenim moškim v gostilni. Moški je bil »srednje postave in precej močan, bolj temnega obraza, temnih navzgor zasukanih malih brk, lasje so mu bili pri ušesih že nekoliko osiveli. Oblečen je bil v bolj temno obleko, hlače so bile jahalne, imel je dokolenice. Na telovniku je imel na debelo verižico obešeno žepno uro. Razen te ure je imel v zadnjem hlačnem žepu še drugo uro, na katero je vsako-toliko pogledal«.⁸ Menda je govoril dolensko narečje. Zase in za svojo spremljevalko je naročil po eno krvavico, a je naročeno jed kmalu zopet odpovedal. Oba sta kmalu zapustila gostilno, ne da bi kaj jedla in pila. Natararica je še dodala, da sta se ji oba zdela nekam zamišljena. Neznanka je imela pri sebi tudi ročno torbico, ki je pozneje pri njenem truplu niso več našli. Umorjenka je imela na zgornji čeljusti protezo. Njene identitete pa navkljub izpovedi natararice in nasploh intenzivnemu poizvedovanju še vedno niso mogli ugotoviti.⁹

Med prebivalstvom so se seveda začele širiti najraznovrstnejše govorice o umorjenki, ki pa so bile sprva vse brez podlage in zgolj plod domišljije. Štorskim orožnikom je med drugim prišlo na uho, da naj bi bila žrtev roparskega morilca kak teden prej izpuščena iz preiskovalnega zapora okrožnega sodišča v Celju. »V sredo dopoldne sta dva orožnika iz Štor pokazala fotografije umor-

jenke jetniškim paznikom /.../, ki so takoj spoznali v umorjenki 49-letno posestnikovo ženo Nežo Vrbovškovo, ki je bila doma v Zibiki in poročena v Ratanjski vasi pri Rogatcu. Vrbovškova je bila v preiskovalnem zaporu, ker je bila osumljena, da je hotela zastрупiti svojega moža.« Preiskava je bila pozneje ustavljena, Vrbovškovo pa so izpustili. Na podlagi teh podatkov sta se dva orožnika iz Štor seveda takoj podala v okolico Rogatca, k 66-letnemu možu umorjenke, Francu Vrbovšku, ter po zaslišanju izvedela naslednje podrobnosti:

»Franc Vrbovšek se je poročil z umorjenko letos 17. julija. Seznanil ju je bil nek trgovski potnik. Neža Vrbovškova je prinesla s seboj 10 000 din dote in je možu obljubila, da bo skrbela zanj kakor za svojega očeta. Kmalu pa so se začeli med zakoncema hudi prepiri in prišlo je tudi do dejanskih spopadov, tako da je moral stari in slabotni mož večkrat bežati pred ženo in se zakleniti v sobo. Zakonca sta živela skupaj samo 10 dni. Žena je bila osumljena, da je hotela svojega moža dvakrat zastрупiti. Zato so jo aretirali in oddali v preiskovalni zapor okrožnega sodišča v Celju, kjer je ostala šest tednov, nakar so jo izpustili. Dne 25. oktobra je vložila pri nekem odvetniku v Celju tožbo za ločitev zakona. Neža Vrbovškova se je vrnila iz preiskovalnega zapora v Ratanjsko vas, a ni šla k svojemu možu, marveč k nekemu sosedu. Kmalu pa je zopet izginila iz Ratanjske vasi. Njen mož pravi, da je vzela s seboj 10 000 din, ki so bili njena last. Mož je tudi izpovedal, da je imela pokojna mnogo prijateljev in znancev. Franca Vrbovška sta orožnika odvedla v Celje, kamor so se pripeljali v četrtek z vlakom ob 19.25. Orožnika sta odšla z Vrbovškom takoj v gostilno Amerika na Sp. Hudinji in ga konfrontirala s tamkajšnjo natararico, ki pa je izjavila, da Vrbovšek ni onaj mož, ki je bil večer pred umorom z Vrbovškovo v gostilni Amerika. Verjetno je, da je imela Neža Vrbovškova omenjenih 10 000 din v svoji ročni torbici in da jo je morilec oropal, ker ročne torbice niso več našli pri umorjenki.«¹⁰

⁵ Slovenski narod, 2. 11. 1938; Jutro, 3. 11. 1938; Nova doba, 4. 11. 1938.

⁶ ZAC: KZP 695/38. Poročilo komandirja žandarmerijske stanice Štore Franca Mekinde državnemu tožilstvu v Celju.

⁷ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Jerice Šmalc na okrožnem sodišču v Celju, 18. 11. 1938.

⁸ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Matilde Drozg na okrožnem sodišču v Celju, 18. 11. 1938.

⁹ Slovenski narod, 3. 11. 1938; Jutro, 3. 11. 1938; Nova doba, 4. 11. 1938.

¹⁰ Nova doba, 4. 11. 1938.

Zadeva je bila torej še vedno zelo zagonetna in orožništvo se je trudilo, da čimprej izsledi morilca.

Neža Vrbovšek živi!

Ko je že vse kazalo, da je identiteta umorjenke ugotovljena, je prišlo v petek, 4. novembra, v zvezi s preiskavo umora v Čretu pri Celju do senzacionalnega preobrata. Čeprav so tako pazniki okrožnega sodišča kot tudi Franc Vrbovšek na fotografiji, ki so jo posneli v mrtvašnici na Teharjah, prepoznali Nežo Vrbovškovo, se je izkazalo, da je šlo za pomoto, ki pa da je »razumljiva, ker je obraz umorjenke seveda spačen«. ¹¹ V petek ob 11.15 se je namreč v pisarni odvetnika g. dr. Ernesta Kalana v Celju na njegovo veliko začudenje pojavila »umorjena« Neža Vrbovšek. Odvetnik Kalan je zastopal Vrbovškovo glede delitve premoženja, glede tožbe za ločitev zakona pa si je medtem premislila in je ni vložila. Povedala mu je, da je za prihodnje dni dobila poziv na sresko sodišče v Rogatcu zaradi obdolžitve po § 140 kazenskega zakonika in da potrebuje njegov pravni nasvet, obenem pa je vsa vzhicena pribila, da je malo prej izvedela, da jo imajo za umorjenko in da je bila zaradi tega seveda silno presenečena.

Odvetnik dr. Kalan ni niti za trenutek okleval, temveč je takoj telefonično obvestil orožništvo v Štorah, da je Vrbovškova živa. Umor je postal s tem še bolj skrivnosten. Oblasti so morale ponovno napeti vse sile, da bi ugotovile pravo identiteto umorjenke in da bi našle sled za grozovitim morilcem. Tudi ljudje so govorili samo še o tem, kdo neki je umorjenka, ki so jo v četrtek pokopali na teharskem pokopališču. ¹²

Razkritje identitete umorjenke in aretacija morilca

Povsem naravno je, da je morala biti Vrbovškova, potem ko so jo razglasili za umorjeno, hudo osupla in šokirana. Le kdo ne bi bil? No, morda si je že čez pičlih nekaj dni od šoka vsaj nekoliko opomogla, saj je orožnikom končno uspelo pojasniti strahoten roparski umor in razkriti identiteto dejanske umorjenke. Negotovost v javnosti, češ, kdo je umorjenka in kdo morilec, je končno izpuhtela. Na dan so priplavale mnoge podrobnosti o umorjenki in njenem morilcu.

V torek, 1. novembra, se je v gostilni Juteršek na Ljubečni pojavil okrog 50 let stari zlatarski pomočnik Jurij Zabukošek v družbi Apolonije

Sovinc, posestnice v Žepini 8 pri Škofji vasi, pri kateri je že nekaj časa stanoval in s katero je imel »ljubavne razmere«. Med popivanjem je »v tej gostilni prišlo v javnost, da Zabukošek razpolaga z večjo vsoto denarja, kar je bilo ljudstvu vsekakor zagonetka. Znano jim je bilo namreč že od popreje, da Zabukošek navadno ni imel veliko denarja«. Ljudem je bilo tudi znano, da Zabukošek, ki se je rad pohvalil, da je bil dolgo v Franciji, šele od septembra dela pri zlatarju Mihi Korenu v Trbovljah in da mu njegov zaslužek »vsekakor ni donašal toliko, da bi razsipal z denarjem«. ¹³

Zabukošek se seveda ni zavedal, da je socialna kontrola v manjših skupnostih velika in da ni tako razpršena in porazgubljena kot v večjih mestnih središčih. Ni se zavedal, da se je njegovo hvalisanje, češ da razpolaga z večjo vsoto denarja, tamkajšnjim domačinom zdelo na moč sumljivo. Ni se zavedal, da je s tem storil usodno napako, saj so se govorice o njegovi nenadni obogatitvi dokaj hitro razširile. Med drugim so prišle na uho tudi t. i. »zaupnikom«, ki so svoje podatke posredovali orožnikom v Štorah, ti pa so 6. novembra začeli iskati Zabukoška. Najprej so izvedeli, da se je Zabukošek s Sovinčevo 5. novembra odpeljal v smeri proti Ljubljani, »zato se je odredilo strogo nadzorstvo o njih povratku«. Oba sta se vrnila 7. novembra 1938 popoldne, »o čemur je bila tudi tukajšnja stanica obveščena. Dne 8. novembra je bila odrejena patrola za izvršitev hišne in osebne preiskave in za zaslišanje obeh o izvoru denarja. Ker je Zabukošek najbrže v zli slutnji istega dne že zgodaj zjutraj odšel od doma, se je njegovo vrnitev strogo nadziralo. Ko se je okoli 13. ure vrnil na dom Sovinčeve, se ga je takoj začelo zasliševati.« ¹⁴

Zabukošek si je izmišljeval razne zgodbe in se zapletal v vedno večja protislovja. Med preiskavo so orožniki ugotovili, da je umorjenka 42-letna služkinja Ivanka Zakrajšek iz Milanovega vrha pri Prezidu v čabrskem okraju, rojena na Vrhniku pri Starem trgu. ¹⁵ Zbrali so podatke, da je Zabukošek 31. oktobra okoli 23. ure k Sovinčevi prinesel »eno žensko ročno torbico, eno pokromano žensko zapestno uro, eno manjšo ročno denarnico, en krzneni ovratnik (lisico) in

¹¹ Slovenski narod, 5. 11. 1938.

¹² Nova doba, 4. 11. 1938; Jutro, 5. 11. 1938; Slovenski narod, 5. 11. 1938.

¹³ ZAC: KZP 695/38. Poročilo o aretaciji Jurija Zabukoška z dne 10. novembra 1938.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Slovenec, 10. 11. 1938.

večjo vsoto denarja. Sovinčevi je baje zatrjeval, da se je povrnil iz Francije in da so prineseni predmeti njegova last kot zapuščina po njegovi umrli ženi, katera je umrla pred osmimi leti na Francoskem. Sovinčevi je obljubil, da bode njene dolgove poplačal in da bode dal popraviti njena gospodarska poslopja in napraviti nov kozolec. Ugotovili so tudi, da je bil osumljenec skupaj s Sovinčevom na izletu na Brezjah, kjer sta bila pri spovedi in obhajilu, na povratku v Celje pa sta najprej izstopila v Ljubljani, kjer je Zabukošek dvignil dva kovčka umorjene Ivanke Zakrajšek. Tudi za ta dva kovčka, ki sta jih 7. novembra prinesla domov, je menda Sovinčevi zatrjeval, da sta zapuščina njegove umrle žene. Ko so Zabukošku pokazali fotografijo umorjenke, se je »začel po vsem telesu mrzlično tresti, postal je bled in ni hotel več odgovarjati na stavljena mu vprašanja. Iz tega se je sklepalo, da je on morilec«. Ko so ga vklenili in hoteli odgnati, je nenadoma padel v nezavest. »Očitno je bilo, da je zaužil neki strup, kar je verjetno bilo že takoj pri zasačenju. S silo se mu je vlivalo mleko, kar je povzročilo kmalu bruhanje. Poklicalo se je tudi reševalno postajo v Celju, ki ga je odpeljala v javno bolnico, kjer so mu izpraznili in izprali želodec.«¹⁶ Zabukošek si je kmalu opomogel. Čez noč je ostal v bolnici, ob postelji pa ga je stražil orožnik.¹⁷

Orožniki so kmalu po neprijetnem pripetljaju z aretirancem izvršili temeljito hišno preiskavo pri Sovinčevi. Po omarah so našli »sledčo žensko obleko: 7 bluz, 3 gornja krila, 5 celih oblek, 2 jutranji halji, 1 spodnje krilo, 2 nočni srajci, 1 hlače, 3 srajce, 1 rujava ročna torbica, 5 naglavnih rut, 2 ruti za okoli vratu pod plaščem, 1 par štrikanih rokavic, 3 pasovi k oblekam iz blaga in 2 iz usnja, 1 oprsnik, 1 krznen ovratnik (lišica), 1 triko srajca, 1 kombineža, 1 žepni robček, 1 plašč, 1 klobuk, 1 par čevljev, 1 par sandal in 1 par nočnih copat.« Pri drugi hišni preiskavi pa so v kleti našli v krompir zakopano kovinsko škatlo s 6500 din v gotovini. »Med najdeno obleko je bil tudi zelen štrikan pas, ki spada k puloverju, ki ga je umorjena Zakrajšek Ivanka imela na sebi. V žepih osumljenčeve obleke se je našlo večje število raznih slik od Zakrajškove in razna korespondenca, iz katere je bilo razvidno, da je Zabukošek Jurij morilec Zakrajškove. Ker se je pri njem našlo tudi razno drugo korespondenco, iz katere je razvidno, da je Zabukošek lovil ženske z inserati v časopisih, obstoji sum, da Zakrajšek Ivanka ni bila prva žrtev. Ta sum vzbuja zlasti sledče dejstvo: Zabukošek je iskal z inserati zlasti ženske z denarjem.«¹⁸

Ivanka Zakrajšek

Žandarmerijski narednik Franc Mekinda je v poročilu o aretaciji zaradi »razbojniškega umora« zapisal, da je aretiranec umor premišljeno načrtoval in si domišljjal, da ga ne bodo nikoli izsledili oziroma identificirali žrtev. »Za umor si je izbral dobro mu poznani samotni kraj. Na kraj umora jo je vodil on sam po neobljudenih poteh /.../ in storilec je bil prepričan, da bode njegovo zločinsko delo ostalo neodkrito.«

V sredo, 9. novembra, je orožniška patrulja gnala vklenjenega Zabukoška skozi mesto na kraj zločina. »Pred odhodom se mu je naročilo, naj gre točno po isti poti, kakor je hodil z Zakrajškovo. Patrola je bila tiho. Vodil je patrolo točno po označeni poti in ko je prišel na točen kraj umora je rekel: Tukaj je bilo!«¹⁹

Jurij Zabukošek je bil istega dne ob 11. oddan v zapore okrožnega sodišča v Celju. V četrtek, 10. novembra, so zaradi namernega prikrivanja ukradenih stvari in denarja umorjenke aretirali in oddali v zapore okrožnega sodišča v Celju

¹⁶ ZAC: KZP 695/38. Poročilo o aretaciji Jurija Zabukoška z dne 10. novembra 1938.

¹⁷ Nova doba, 11. 11. 1938.

¹⁸ ZAC: KZP 695/38. Poročilo o aretaciji Jurija Zabukoška z dne 10. novembra 1938.

¹⁹ Ibidem.

tudi Zabukoškovo priležnico Apolonijo Sovinc.²⁰ Sovinčeva je vztrajno zatrjevala, da ni vedela ničesar o njegovih zločinskih podvigih. »Bila sem le žrtev brezvestnega zločinca in na celi stvari nisem popolnoma nič prizadeta, ampak popolnoma nedolžna.«²¹

Naklepno iskanje nevest potom oglasa

Jurij Zabukošek je bil rojen 23. aprila 1886 v Dramljah. V mladosti se je pri zlatarju Pacchiaffu v Celju izučil za zlatarja in slikarja. Leta 1909 se je izselil v Nemčijo. Čez nekaj let se je vrnil in se udeležil svetovne vojne, po vojni pa je zopet odpotoval v Nemčijo, nazadnje pa je bil v Franciji, od koder se je vrnil marca 1938. Dejal je, da živi njegova žena v Nemčiji. Zadnje mesece je bil zaposlen pri zlatarskem mojstru Mihi Korenu v Trbovljah. »Ker ni bil stalno zaposlen, mu je dajal Koren samo 100 din mesečno ter hrano in stanovanje. Pred umorom je izmaknil Korenu 800 din vreden trenchcoat plašč /.../, zanimal pa se je tudi za Korenove premoženjske razmere. Očividno je hotel Korena okraستي ali pa morda celo umoriti in oropati. Zabukošek je živel pred leti v Nemčiji. Tam je predsedel zaradi nekega zločina dve leti v ječi, nakar so ga izgnali iz Nemčije. Ni izključeno, da je bil tudi v Franciji zaradi kakega zločina v ječi in da so ga potem izgnali tudi iz Francije.«²² V letu 1938 se je seznanil s posestnico Apolonijo Sovinc v Žepini in z njo navezal stike. Ko ji je predlagal, da bi se poročila, ga je zavrnila, češ da nima denarja. Zabukošek ji je nato dejal, da bo dobil denar iz Francije. Takrat je začel premišljevat, kako bi se dokopal do denarja in se odločil, da pride do njega na zločinski način.²³

Zamislil si je, da bo zvabil v past možaželjno žensko z dovolj velikimi prihranki, ki jih bo prinesla v namišljeni srečni zakon kot doto. Ta zločinska metoda iskanja nevest seveda ni bila nič novega in se je za mnoge ženske, ki so čakale na svojega princa na belem konju, lahko končala nadvse žalostno. Goljufivi, a sladkobesedno lažnivi bodoči »ženin«, najpogosteje z lažnim imenom, ki mu je mnogo možaželnih žensk seveda naivno nasedlo, jim je v večini primerov pobral vse njihove prihranke, nato pa izginil kot kafra. Nekatero, nič hudega sluteče žensko, pa je doletela še bolj tragična usoda in so končale na onem svetu. Pred Zabukoškom si je kot morilec, ki je iskal neveste s pomočjo ženitnih oglasov, denimo, ustvaril velesloves že »ris v človeški podobici«, »krvolok in hudodelec najsurrovejše vrste«,

glasoviti morilec Hugon Šenk, ki je moril svoje neveste zlasti v letu 1883 in končal na vešalih 22. aprila 1884, torej skorajda natanko dve leti pred Zabukoškovim rojstvom, toda zgodbe o njem še dolga desetletja niso utonile v pozabo.²⁴

Morilcu nevest Hugonu Šenku so kasneje sledili še mnogi drugi »Šenki«. Tudi Jurij Zabukošek, ki seveda še zdaleč ni (bil) tako znan kot dunajski Jack Razparač Šenk, se je odločil, da se bo do denarja dokopal na Šenkov način, torej s pomočjo ženitnega oglasa. Sklenil je, da se bo nič hudega sluteče »neveste« s primernimi prihranki odkrižal z zahrbtnim umorom. V ta namen je 25. septembra 1938 v *Jutru* objavil naslednji ženitni oglas:

»50leten vdovec elektromonter iz Francije z lastno hišo išče pridno ženo z nekaj dote. Ponudbe na podružnico Jutra Trbovlje pod 'Francija'.«²⁵

Obtoženec je kasneje na zaslišanju priznal, da je po objavi oglasa prejel vsaj 12 pisnih ponudb. Med predmeti obtoženca so našli tudi seznam žensk, ki so se oglasile na inserat v *Jutru*, in so ga uporabili pri nadaljnjih poizvedovanjih. Poleg pokojne služkinje Ivanke Zakrajšek iz Rajhenburga (danes Brestanica) je obtoženec prejel pismene ponudbe še od služkinje Albine Dermota iz Ljubljane, bandažistke Matilde Fric iz Celja, Malke Vrešak iz Celja, Vide Bevc (psevdonim Jožefe Gorišek) iz Stične, kuharice Pepce Mavrič iz Ljubljane, Francesche Tomsich iz Trsta, služkinje Micike Lanišek iz Ljubljane, služkinje Agneze Ajdovnik iz Zagreba in Ane Košar iz Celja.²⁶ Iz povedanega je razvidno, da so v želji za lepšim življenjem iskale primerno partijo predvsem služkinje.²⁷ Kot izvemo iz kasnejših poizvedovalnih

²⁰ ZAC: KZP 695/38. Poročilo o aretaciji Apolonije Sovinc z dne 10. novembra 1938.

²¹ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Apolonije Sovinc na okrožnem sodišču v Celju, 5. 12. 1938. Obtožnica zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

²² *Nova doba*, 11. 11. 1938. Glej tudi poročila v: *Slovenski narod*, 9. in 10. 11. 1938; *Jutro*, 10. 11. 1938; *Stovenec*, 10. 11. 1938.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Več o tem: Dunajski Jack Razparač. Morilec Hugon Šenk in njegova pomagata, v: Andrej Studen, *Rabljev zamah, K zgodovini kriminala in kaznovanja na Slovenskem od 16. do začetka 21. stoletja*, Ljubljana 2004.

²⁵ *Jutro*, 25. 9. 1938.

²⁶ ZAC: KZP 695/38. Obtožnica zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939, in številni poizvedovalni spisi.

²⁷ Za vse navedene namreč iz poizvedovalnih spisov ne moremo ugotoviti njihovega poklica. O napornem vsakdanjiku služkinj in njihovih sanjah, da bi se omožile, glej: Andrej Studen, *Stanovati v Ljubljani, Ljubljana 1995*, str.

spisov, se je na Zabukoškovem seznamu znašla tudi postrežnica Anica Cimerman iz Ljubljane, dobra prijateljica pokojne Ivanke Zakrajšek, ki pa je na zaslišanju na ljubljanski policiji izjavila, »da je prišel Zabukošek do njenega naslova najbrže potom Zakrajšekove« in odločno zanikala, »da bi bila ona na ženitovanjski oglas poslala kakšno ponudbo«. ²⁸

Zabukošek je po prijettu priznal, da se je ženskam, ki so se oglasile na njegov ženitni oglas, predstavljal kot »imovit« človek, ki ima dvonadstropno hišo v Franciji z desetimi sobami, da je vdovec, elektromonter, da ne pije, da ne igra, samo malo kadi. Izjavil je, da se je delal premožnega le zaradi tega, »ker sem hotel imeti ženo, ki ima nekaj premoženja. Iskal sem tako ženo radi tega, ker vem, da revne ženske ne znajo gospodinjiti.« Odločno pa je seveda zanikal, da bi »iskal ženske, ki imajo denar, z namenom, da bi si prilastil njihovo premoženje in jih nato spravil s poti«. ²⁹

Velika večina žensk, ki so se oglasile na Zabukoškov inserat v *Jutru*, je njegova pisma zažgala, nekatere pa niso prejele njegovega odgovora. Na podlagi njegove »evidence« so vse možaželjne ženske tudi zaslišali. Ko se je v pismu Matildi Fric iz Celja ponujal kot snubec, se je, denimo, hvallil, »da ima v Franciji enonadstropno hišo z 10 stanovanji, ter da je v Parizu zaposlen pri tamkajšnjem tramvaju, kot konduktar. Omenil ji je tudi v pismu, da jo pride v kratkem času na njen dom obiskat. Dne 22. oktobra 1938 je Zabukošek obiskal Fricovo na njenem stanovanju v Celju ter jo vabil, da gre z njim v Francijo. /.../ Zanimal se je tudi za gmotno stanje Fricove. Ker pa mu je slednja povedala, da nima večje vsote denarja, je to nekako porazno vplivalo na njega in je tudi opustil nadaljnje prigovarjanje, da bi šla Fricova z njim in se poročila.« ³⁰ Fricova je takoj, ko je slišala, da je Zabukošek morilec, pismo zažgala.

Zanimiva je tudi izpoved Agneze Ajdovnik, služkinje v Zagrebu. Na tamkajšnji policijski upravi je 3. marca 1939 povedala, da jo je njena teta Ana Košar iz Celja obvestila, da se je spoznala z nekim Jurijem Zabukoškom, da se ji zdi imovit mož, da išče ženo in da naj pride k njej v Celje, da ji bo uredila sestanek z njim. »Ona je svojoj tetki odgovorila, da ne reflektira na čovjeka, koji putem novina traži ženu i da neće doći u Celje. Oko 10 dana nakon toga najednoč ju je posjetio kod njenog službodavca jedan muškarac, koji joj se predstavio kao Zabukošek Juraj te joj je pripovjedao, da ima u Francuskoj svoju

kuću, da želi tamo otvoriti gostionu, pa kako gostionu sam ne može voditi, da si traži družicu, t. j. ženu, a za nju, da je čuo kroz njenu tetku, pa je radi toga došao k njoj. Rekao joj je, da je ona kao stvorena za njega, pa joj je odmah ponudio ženidbu, ali je ona ponudu odbila. Tomi zgodom pokazivao joj je neke razglednice iz Francuske, t. j. onog grada, u kome on posjeduje navodno kuću. Kako se taj grad u Francuskoj zvao, sada se više ne sjeća ...« ³¹

Zabukoškovo zanimanje je pritegnila tudi služkinja Albina Dermota, ki je na njegov ženitni oglas pod šifro Francija poslala »ponudbo, češ, da ima Din 20 000 – prihrankov. Na ponudbo je dobila odgovor, da naj mu sporoči, kje bi se sestala, ker bo moral on že 1. novembra 1938 odpotovati nazaj v Francijo, kjer ima dvonadstropno hišo in stalno službo. Dermota Albina mu je na dotično pismo odgovorila, da naj pride v Ljubljano in da se bodeta kje na cesti sestala. Na omenjeno pismo je Zabukošek odgovoril Dermotovi, da se na cesti ne bo sestajal, temveč naj mu pove ime kakšne kavarne, ker v gostilno ne gre, ker ne pije in ne igra. V dotičnem pismu je Zabukošek pisal Dermotovi, da bo imela pri njemu služkinjo ter da se ji bo zelo dobro godilo. Dermotova je nato pisala Zabukošku, da naj takoj pride v Ljubljano na njen naslov in da se bodeta potem že vse podrobnosti pogovorila. Zabukošek je Dermotovi odpisal, da ne more takoj priti v Ljubljano in da se bo ob prvi priliki pri njej oglasil. Tudi v dotičnem pismu je Dermotovi opisoval, da jo bo peljal po raznih velikih mestih in da bo veliko sveta poleg njega videla. Dermotova je potem na Zabukoška čakala, ker ga ni bilo, mu je pa pisala zopet eno pismo, na katero ni dobila nobenega odgovora. Par dni pozneje je pa čitala v časopisu, da je Zabukošek umoril svojo ljubico Zakrajšek Ivano. Dermotova zatrjuje, da je njegova pisma nekaj časa potem še hranila, končno je pa ista sežgala.« ³²

158–159. Dodajmo še, da so se tudi na ženitne ponudbe omenjenega glasovitega morilca Hugona Šenka javljale služkinje s prihranki.

²⁸ ZAC: KZP 695/38. Zapisnik zaslišanja Antce Cimerman na upravi policije v Ljubljani z dne 4. 3. 1938 v zvezi s poizvedbami glede roparskega morilca Zabukoška.

²⁹ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 15. decembra 1938.

³⁰ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Fric Matilde na okrožnem sodišču v Celju, 19. 11. 1938.

³¹ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Agneze Ajdovnik na policijski upravi v Zagrebu, 3. 3. 1939.

³² ZAC: KZP 695/38. Zapisnik zaslišanja Albine Dermota na upravi policije v Ljubljani z dne 4. 3. 1939 v zvezi s potzvedbami glede roparskega morilca Zabukoška.

Trbovlje 18. IX. '38

50

Lijena Gospodična:

Vašo pismo & velikim veseljem sprejel in bi jako veselilo se, pravni utmerno pogovoriti, dajte mi hitro naznaniti, kaj se pogovorimo (Kramelj). Jaz sem 57 let električan, delam v Colnerufinem mestno službo & 60 letim bom pensioniran. Tudi imam 2 krot hit 2 x 5 sob moja žena je mirno pridno gospa jaz ne pijem in ne igram samo malo kartin. Prosim dajte naglo ka. do št. moram tam & službi biti.

Vaš spoštovanjam
 Vaš Georg Zabukošek Trbovlje I Loke 88

Pismo Jurija Zabukoška Ivanki Zakrajšek.

Rada bi se možila

Iz odgovorov na poizvedovalnih zaslišanjih je razvidno, da je Zabukošek vsem vpletenim »nevestam« nadvse ugodno prikazoval svoje premoženjske razmere, češ da potrebuje samo dobro gospodinjjo, v prvi vrsti pa se je seveda zanimal za denar. Njegovim izmišljotinam o sanjski hiši v Franciji je naivno nasledla tudi nesrečna, začasno brezposelna služkinja Ivanka Zakrajšek. Njena zaupna prijateljica Anica Potokar, soproga železniškega uradnika, bivša natararica v gostilni Černe na Rimski cesti v Ljubljani, kjer je Zakrajškova delala »kot služkinja in je pomagala v kuhinji«, je na zaslišanju na ljubljanski policiji povedala, da jo je Zakrajškova obiskala konec septembra 1938 in da je med pogovorom tarnala, češ da je osamljena in zapuščena in da bi se rada poročila, če bi našla primernega možkega. »V šali in resnici mi je rekla, naj ji preskrbim moža. Jaz sem se pošalila z njo rekoč, saj je v časopisih dovolj ženitbenih ponudb. Zakrajšek je nato odgovorila, da to ni slaba ideja in je takoj pogledala v dnevnik Jutro od istega dne, ki ji je bil pri meni na razpolago. Kmalu je našla oglas nekega 52 let-starega elektromonterja iz Trbovelj, ki si želi pridno in pošteno ženo z nekaj dote. Na željo Zakrajškove sva nato sestavili pismeno ponudbo na oglas. Pri odhodu je Zakrajškova pismo s

ponudbo vzela s seboj na Rakek. Prihodnji dan, v ponedeljek, je pa prišla k meni na dom njena svakinja iz Rakeka in mi prinesla od Zakrajškove en listič v kuverti, s katerim me je prosila za šifro in številko oglasa, ker sva midve v nedeljo na to pozabili. Jaz sem svakinji povedala, zakaj gre, dasiravno je Zakrajšek mene prosila naj povem svakinji, da gre za neko službo.«³³ Anica Potokar je tudi na ponovnem zaslišanju v začetku marca 1939 na upravi policije v Ljubljani poudarila, da je Zakrajškova prišla k njej v nedeljo, 25. septembra 1938, in »tožila, da bi rada imela svoj dom, da bi se takoj poročila, če bi mogla dobiti kakega možkega.«³⁴

Potokarjeva je nadaljevala, da se je Zakrajškova v sredo, 28. septembra, zopet oglasila pri njej v Ljubljani. Z avtom jo je pripeljal brat Ivan, avto-prevoznik na Rakeku. Skupaj so naredili izlet v Moste, kjer so šli na sprehod. »Med tem je Zakrajškova pri meni pustila manjši ovoj, v katerem je bilo baje 15 000 din gotovine, ker mi je še brat svetoval, naj dobro zaklenem vrata, da ne bo kdo vzel denarja, ki ga ima njegova sestra v za-

³³ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Anice Potokar, 11. 11. 1938.

³⁴ ZAC: KZP 695/38. Zapisnik zaslišanja Anice Potokar na upravi policije v Ljubljani z dne 4. 3. 1939 v zvezi s poizvedbami glede roparskega morilca Zabukoška.

Draga mi Anica!

Srečna sem prišla papet v Rajhenburg, no videti
 ah g. h. bila sem re tu. Dabito sem od anega oglasa odganar
 priložam ti v pismu da čiš videla kaj miš gart nit ne
 vem ali je prišel iz francije ali kaka pisala je re ta nedelja
 da bi se videla ali mišm magla bom re druga nedelja
 pisala da bom šla v Sevnico to je druga postaja ad tui
 proti kidonem mostu. Ta teden grem en dan v Zagreb
 da mi dam malo kaka frizuro napraviti ravno danes
 tudi njemu pišem re v nedeljo, no bom pa šla bom
 videla kakav je ta dede re ga je kaj prida, ti bom re
 potem takaj pisala kake re boma dopadla eden drugemu
 preveda re je an tata post kakar post pa ha čl

Del pisma Ivanke Zakrajšek prijateljici Anici Potokar.

vojčku.« Po povratku z izleta je vzela Zakrajškova svoj zavoj, nato pa jo je brat zapeljal na glavni kolodvor, odkoder se je odpeljala v Rajhenburg, kjer je že tri mesece živela pri svoji sestri, ki je bila poročena s posestnikom in žagarjem Martinom Kozoletom.

Potokarjeva je nadaljevala, da je čez nekaj časa prejela od Zakrajškove pismo, ki je bilo datirano s 30. septembrom, temu pismu pa je bilo priloženo tudi pismo nekega Georga Zabukoška, ki se je odzval na njeno ponudbo na oglas v Jutru. Potokarjeva svoji prijateljici na pismo ni odgovorila. Iz Zabukoškovega pisma je bilo razvidno, da jo vabi na sestanek v Sevnico, kjer sta se sestala drugo nedeljo v oktobru. Ivanka je Anici Potokar v pismu sporočila, da nestrpno čaka sestanka, da bo šla prej »en dan v Zagreb da si dam malo kaka frizuro napraviti, ravno danes tudi njemu pišem za v nedeljo, no bom pa šla, bom videla, kakav je ta dede, če ga je kaj prida /.../ in kako se bova dopadla eden drugemu.«³⁵

Dne 24. oktobra popoldne je Potokarjevo nekoliko presenetil obisk Zakrajškove. Povedala ji je, da je prišla v Ljubljano skupaj z zaročencem Jurijem Zabukoškom, ki je po poklicu monter in posestnik v Franciji ter da ima stalno službo pri električni cestni železnici. Zaročenec naj bi odšel na francoski konzulat, kjer naj bi uredil vse potrebno za potovanje v Francijo.³⁶ Zakrajškova

je Potokarjevi povedala, da imata namen odpotovati v Francijo v najkrajšem času. Pokazala ji je tudi »neko razglednico, na kateri je bilo več hiš. Ena izmed hiš je bila zaznamovana s križcem kot lastnina Zabukoška.«³⁷

Zakrajškova je svoji zaupni prijateljici povedala, »da je bila ob prvem sestanku, katerega je imela pred 14 dnevi v Sevnici, zelo razočarana, ker istega sploh ni bilo na sestanku. Pozneje je pa dobila od Zabukoška zopet eno pismo, v katerem se je opravičeval, da radi bolezni ni mogel priti v nedeljo na sestanek in da bo zato prihodnjo nedeljo gotovo prišel v Sevnico v že dogovorjeno gostilno. Po izjavi Potokarjeve, je pokojna zopet drugo nedeljo odšla v Sevnico, kjer je čakala na Zabukoška. Potokarjeva je povedala, da je njej Zakrajšek Ivanka. izjavila, da je bila tudi pri drugem sestanku nad snidenjem preseščena, to pa zato, ker si je svojega izvoljenca v duhu predstavljala kot boljšega gospoda. Ko ga je zagledala, je pa videla, da je star, izživljen in zelo slabo oblečen ter je kar dvomila, da bi bilo

³⁵ ZAC: KZP 695/38. Pismo Zakrajškove Anici Potokar z dne 30. 9. 1938.

³⁶ S francoskega konzulata so kasneje ob poizvedovanjih sporočili, da niso imeli na ime Ivanka Zakrajšek oz. Jurij Zabukošek nobenih zahtevkov za vizo. ZAC: KZP 695/38. Pismo francoskega konzula z dne 1. 3. 1939.

³⁷ ZAC: KZP 695/38. Zasllišanje Anice Potokar na upravi policije v Ljubljani, 11. 11. 1938.

use to resnica, kar ji je pisaril, da ima v Franciji dvonadstropno hišo. Iz tega razloga se je pokojna proti Potokarjevi navedeni dan izrazila, da nima do Zabukošek Jurija nikake simpatije, še manj pa ljubezen ter da ga bo poročila samo zato, da bo samostojna gospodinja.«³⁸ Na zaslišanju na okrožnem sodišču v Ljubljani je Anica Potokar k tej zgodbi še pripomnila, da ji je Ivanka rekla, »da ženin ni posebno lep, da pa upa, da se ga bo že privadila. /.../ Dejala je, da ji je ženin omenjal, da se mu jako dopade, ko je tako korajžna, da si upa z njim v Francijo, česar marsikatera ne bi storila. Omenil ji je tudi, da je prejel 12 odgovorov na oglas.«³⁹

Ivanka je prijateljici še zaupala, da bosta z izvoljencem prenočila v gostilni Stari tišler v Kolo-dvorski ulici.

Izpoved Ivankine nečakinje

Devetnajstletna Ivanka Šilc, šiviljska pomočnica na Vrhniki pri Ložu, je sredi septembra prišla na počitnice v Rajhenburg k svoji teti Frančiški Kozole. Tam je srečala tudi rajnko Ivanko Zakrajšek, ki je bila prav tako njena teta in je pri sestri Frančiški pomagala pri gospodinjstvih delih, v glavnem pa je kuhala. Ivanka je na zaslišanju na sreskem sodišču v Ložu, dne 23. novembra 1938, povedala, da je za pokojno Ivanko trikrat nesla pismo na pošto, in sicer na naslov: »Gregor Sabukošek, Loke 88, Trbovlje«. »Ko sem tedaj teto uprašala, kdo da je ta Sabukošek, mi je ona odvrnila, da ne bo ničesar popreje povedala, dokler ne bo šlo zares.« Ivanka Šilc je povedala, da je obdolženec 23. oktobra 1938 prišel na obisk v Rajhenburg in da ga ji je teta predstavila »kot svojega ženina. Obdolženec je omenjenega večera prenočil v Rajhenburgu v gostilni pri Jerički. Še isti večer mi je teta Ivanka pokazala razglednico, na kateri je bilo več hiš naslikanih, ena med temi je bila zaznamovana s križcem in teta mi je pojasnila, češ, da je to njegova hiša /.../ in da ima obdolženec v nadstropju stranke, spodaj pa da sam stanuje. Pokojna teta je povedala svoji sestri Frančiški Kozole, da je obdolženec vdovec, nisem pa slišala, da se je on sam predstavil kot vdovec. Naslednjega dne, to je 24. 10. 1938 ob pol 11. uri zjutraj, sta se odpeljala pokojna Ivanka in obdolženec proti Ljubljani.« Teta mi je povedala, da jo je obdolženec spremljal do Ljubljane, nato pa se je sama podala v svojo domovinsko občino Stari trg pri Ložu po dokumente, ki so bili potrebni, da bi dobila potni list za Francijo. »Obdolženec je, kot mi je to pokojna Ivanka povedala, slednjo

naučil, kako naj zahteva svoje dokumente od občine Stari trg, češ, s kakšno motivacijo. Pojasnil ji je, da mora povedati na občini, da dokumente rabi zaradi tega, ker se pripravlja na neko božjo pot v Francijo in da bo na ta način z lahkoto prišla do potrebnih dokumentov.« Nečakinja pokojne Zakrajškove je povedala, da se je teta vrnila v Rajhenburg »brez usakih dokumentov. Vprašala sem jo, kako to, da ni dobila dokumente, mi je ista potem pojasnila, da so jo pri pristojni občini natančno spraševali o tem, kakšna božja pot je, s kakšno družbo gre v Francijo in kdo da izlet prirejuje.«⁴⁰

Kot je povedala Ivanka Šilc, so na občini pokojni teti pojasnili, da bi lahko dobila dokumente šele v roku dveh mesecev. Na podlagi kasnejših poizvedb izvemo, da je preprosta in nepodučena pokojnica 25. oktobra na občinskem uradu v Starem trgu »izposlovala izdajo domovnice v surho izdaje potnega lista za potovanje v Francijo«, potnega lista pa ni mogla »izposlovati, ker ji je bilo rečeno, da mora predhodno predložiti potrdilo delodajalca o dovolj zasiguranem zaslужku svojega zaročenca.«⁴¹ Nesrečna Ivanka je na občinskem uradu vendarle povedala, da se namerava v Franciji poročiti. Seveda se ji ni niti sanjalo, da tudi njenemu zaročencu Zabukošku na sreskem načelstvu v Celju nikakor niso hoteli vidirati »potni list za potovanje v inozemstvo, ker ni imel predpisanih dokumentov odnosno potrdila, da se sme naseliti v Franciji«, pa čeprav je slednji vložil prošnjo »za podaljšanje in vidiranje potnega lista za potovanje v Francijo navodno k svoji družini« že 18. februarja 1938.⁴²

Ivanka Šilc je zasliševalcu, sodnemu pristavu Petroviću, nato povedala, da se je Zabukošek v soboto, 29. oktobra 1938, »nepričakovano pojavil v Rajhenburgu in zahteval od pokojne Ivanke naj se brž 'spaka' in spravi, ker da 4. novembra mora nastopiti službo v Parizu. Ob tej priliki je prinesel s seboj en precej velik prazen kovček, v katerega naj si spravi najpotrebnejšo obleko, sicer itak ne potrebuje veliko stvari, ker v Franciji

³⁸ ZAC: KZP 695/38. Zapisnik zaslišanja Anice Potokar na upravi policije v Ljubljani z dne 4. 3. 1939 v zvezi s poizvedbami glede roparskega morilca Zabukoška.

³⁹ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Anice Potokar na okrožnem sodišču v Ljubljani, 25. 11. 1938.

⁴⁰ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje nečakinje Ivanke Šilc na sreskem sodišču v Ložu z dne 23. 11. 1938.

⁴¹ ZAC: KZP 695/38. Dopis občinskega urada v Starem trgu z dne 27. 2. 1939.

⁴² ZAC: KZP 695/38. Dopis sreskega načelstva v Celju z dne 28. 2. 1939.

je vse poceni. Pokojna Ivanka mu je odvrnila, da se ne more vse tako hitro 'spakati' za v Francijo /.../ in se z obdolžencem še kregala, češ, da ne more tako hitro v Francijo odpotovati, kajti poleg tega ni sama ni verjela, da bo dobila putnice na francoskem konzulatu v Ljubljani. Pa tudi Kozoletova ji je odsvetovala in celo branila, da gre tako nenadoma v Francijo. Kajti tudi ona ni verjela, da bodo mogli dobiti v takem času potrebne potne liste. Ob tej priliki, da se morata takoj zgodaj zjutraj odpeljati, češ, da bosta oba skupaj šla na konzulat radi potrebnih dokumentov. Pokojna Ivanka nikakor ni pristala na to, da bi se še ponoči odpeljali v Ljubljano kot je to zahteval obdolženec, ampak je zahtevala, da naj počaka do zjutraj in da se bosta z jutranjim vlakom, ki gre okoli šeste ure, odpeljala, vendar ni nič pomagalo in je obdolženec s svojo zahtevo zmagal tako, da sta se pokojna Ivanka in obdolženec že 30. oktobra 1938 ob pol 1. uri zjutraj odpeljala v Ljubljano. Pokojno Ivanko in obdolženca sva spremila s stricem na postajo.⁴³

Ivankina nečakinja se je istega dne, torej v nedeljo, 30. oktobra, vračala proti domu in se ob 18. uri na ljubljanskem kolodvoru še zadnjič srečala s pokojno teto in obdolžencem. Teta ji je povedala, da sta bila »popoldne v Kranju, ker jima je bilo v Ljubljani dolgčas. Ob tej priliki mi je bila pokojna Ivanka povedala, da sta na francoskem konzulatu dobila vse potrebne dokumente in da se bosta naslednjega dne, 31. 10. dopoldne odpeljala v Francijo. Jaz sem pa to vse mislila, da je res in smo se tedaj na postaji ponovno poslovili in jima zaželela srečno pot.«⁴⁴

Mlada nečakinja je še pripomnila, da je obdolženec njeni teti venomer obljubljal, da bo imela v Franciji služkinjo, o samem srečanju v Ljubljani pa je z razglednico obvestila tudi teto Frančiško Kozole v Rajhenburgu in ji sporočila, da sta Ivanka in obdolženec dobila vse potrebno na francoskem konzulatu v Ljubljani.⁴⁵

Pripoved sestre in svaka

Že izpovedi Ivankine zaupne prijateljice Anice Potokar in njene nečakinje Ivanke Šilc dovolj zgovorno izpričujeta trmasto odločenost umorjenke, da bi se rada omožila, da bi rada šla »na svoje«, da bi postala samostojna gospodinja. Čustvene vezi pri tem niso igrale nobene vloge. Ivanka je bila nad »dedetom«, ko ga je prvič zagledala, celo razočarana, saj ni izpolnil njenih sanj o idealnem moškem. Kljub temu se je dvain-

štiridesetletnica odločila za avanturo z moškim, ki ga sploh ni dobro poznala in do katerega ni gojila posebnih simpatij, a ji je v primerjavi s svetom, kjer se je prebijala s težkim garanjem, obljubljal lagodno življenje v Franciji, pravo Indijo Koromandijo. Obljubljal ji je, da bo postala gospa, ki bo imela dosti oblek in »da bo lahko hodila v sami svili«,⁴⁶ stregla pa ji bo njena lastna služkinja. To pa je bila sladkobna pesem, ki so jo seveda še posebej rade poslušale ženske, ki so služile kot služkinje.

Zakonca Martin in Frančiška Kozole, pri katerih je nesrečna Ivanka pred umorom stanovala, nista bila nad bodočim ženinom prav nič navdušena. Martin se je z Zabukoškom prvič srečal v Ivančevi gostilni v Rajhenburgu. »Prisedel sem in prišel v razgovor s svakinjinim ženinom. Pravil je, da je v službi na Francoskem in sicer v Elzass-Lotringen pri tramvaju. Pripovedoval je, da se dobro pozna z ravnateljem, s katerim se vozita. Pokazal je sliko, to je dopisnico, na kateri je imel zaznamovano enonadstropno hišo s križcem in je zatrjeval, da je ta hiša njegova last. Jaz sem ga pri tem njegovem pripovedovanju prekinil in sem ga vprašal, kako se mislita ženiti z mojo svakinjo. Rekel je, da je že vse gotovo, samo svakinja mora dobiti krstni list, domovnico in samski list. Nato sem mu jaz oporekal, češ, da tako ne bo šlo, ker mora imeti svakinja za prehod skozi mejo najmanj tudi potrdilo davčne uprave, da so davki plačani, nraustveno spričevalo, potrdilo od sodišča itd. On mi ni dal veljati, nakar me je svakinja pod mizo butala z nogo, češ, naj pustim njemu veljati, kar sem tudi storil. Iz gostilne smo se podali na moje stanovanje in sta se svakinja ter neznanec tamkaj dalje razgovarjala. Ker je bilo že pozno, sem pregovoril neznanca, da je prenočil v Rajhenburgu v gostilni Jeriček /.../ DrugEGA jutra sta se s svakinjo odpravila in sicer je rekla svakinja, da gre v domovno občino Rakek, da si preskrbi osebne listine. Vprašala me je še pred odhodom, naj ji povem svoje mnenje. Jaz pa ji nisem hotel ničesar prigovarjati in jo tudi odgovarjati, ampak sem ji rekel, naj stori kakor hoče.«⁴⁷

⁴³ ZAC: KZP 695/38. Zaslisanje nečakinje Ivanke Šilc na sreškem sodišču v Ložu z dne 23. 11. 1938.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ ZAC: KZP 695/38. Zaslisanje Anice Potokar na okrožnem sodišču v Ljubljani, 25. 11. 1938.

⁴⁷ ZAC: KZP 695/38. Zaslisanje Martina Kozoleta na sreškem sodišču v Sevnici z dne 25. 11. 1938.

Ko se je Ivanka vrnila v Rajhenburg, je tudi Martinu Kozoletu povedala, da ni dobila potrebnih listin za potovanje v Francijo in mu rekla, da je imel prav. O tem je tudi znova pisala ženinu, svaka Martina pa je vnovič vprašala, kaj si misli o njenem ženinu. Ta ji je odkrito rekel: »Jaz tega človeka ne bi ženil.« Dejal ji je, da bi se – če bi bil na njenem mestu – raje poročil s Francem Jugom iz Stolovnika, ki ji ga je sam toplo priporočil. Mož je namreč iskal ženo, ki bi mu pomagala na kmetiji, kjer je redil 7 glav živine. Kozole se je spominjal, da je svakinja ob tem predlogu začela tožiti, »da je na kmetiji trpljenje«, nakar ji je zopet rekel, da naj stori, kakor hoče.⁴⁸

Tudi 29. oktobra, ko se je Zabukošek spet neapovedano pojavil v Rajhenburgu ter priganjal Zakrajškovo, da naj se hitro »spaka«, češ da se mudi, ker naj bi nastopil službo v Franciji že 4. novembra 1938, sta zakonca Kozole odločno nasprotovala njenemu odhodu. Sprva je bila proti »odhodu ponoči« tudi sama Zakrajškova, dvomila pa je tudi, da bosta za odhod v Francijo dobila potrebne listine. Toda, ko ji je pretkani Zabukošek prisegal, da dobro pozna uradnike na francoskem konzulatu in da bosta listine zagotovo dobila, se je končno vdala in se po polnoči odpeljala s svojim bodočim ženinom v Ljubljano. Martinu Kozoletu je neprijeten vtis in zle slutnje vzbudila že ta vožnja s »ponočajnim vlakom« proti Ljubljani. Nenavadno se mu je namreč zdelo, »da ni Zabukošek kupil svakinji kot nevesti voznega listka do Ljubljane. Izjavil je, da ima sam že listek in da poseduje le franke, ki jih bo zamenjal v Ljubljani. Nato se je svakinja obrnila name s vprašanjem, če imam jaz drobiža, ker ga ona nima in da noče denarja vlačiti iz nedrja. Dal sem ji 100 din bankovec, s katerim si je kupila vozni listek do Ljubljane. Že to se mi je čudno zdelo, a sem kar molčal.«⁴⁹

Kozoletu se je zdelo nadvse nenavadno tudi to, da naj bi zaletava in trmoglava Ivanka in njen ženin dobila na francoskem konzulatu vse potrebne listine za pot v Francijo na nedeljo in da naj bi že naslednji dan odpotovala, o čemer ga je obvestila nečakinja Ivanka Šilc. Še posebej čudno pa se mu je zdelo, da je čez »par dni dobil dopisnico iz Brezije, na kateri pošilja Zabukošek v nemškem jeziku pozdrave in končno pristavlja 'na svidenje'. To mi zopet ni šlo v razum, a nisem vedel, kaj če biti na stvari. Nato smo na to zadevo pozabili in čakali poročila iz Francije ali iz vožnje. Čez kakšnih 14 dni, odnosno nekaj dni manj, pa so me ljudje opozorili na vesti v časo-

pisih in sem seveda takoj dobil prepričanje, da je umorjena res prava moja svakinja.«⁵⁰

Martin Kozole se je nato razgovoril še o prihrankih pokojne svakinje in izjavil, da je morala imeti ob odhodu vsaj 15 ali 16 tisoč gotovine. Pribil je še, da je lažnivi Zabukošek trdil, da ima v hiši »vse potrebno za kompletno gospodinjstvo, tako zlasti posteljnino in razno posodje /.../ in svakinji tozadevno ni treba ničesar vzeti s sabo. /.../ Jaz sem ga celo vprašal, koliko od prilike mora vzeti svakinja denarja s sabo in če mogoče vsega, ker ga ima nekaj še neizterjanega. Zabukošek pa je odvrnil, da bo že treba precej denarja vzeti sabo, ker ji bo izročil v Franciji polovico svoje hiše. Iz vsega sledi, da je koval osumljenec Zabukošek dolge tedne načrt na opisane prevare, potom kojih je spravil svakinjo v zмотo in v nesrečo.«

Ivankina sestra Frančiška Kozole, posestnica in trgovka v Rajhenburgu, je na zaslišanju razkrila, da je imela njena sestra v času, ko je pri njih stanovala, vedno »kakšno skrivno korespondenco«, da je »vedno nekaj pisarila« in da jo je zavoljo tega »okregala in ji vedno metala pod nos, da hoče zopet nekaj takega ustvariti, kakor si je skoro napravila v Liškem selu. Že prej, kakor je prišla k meni, je potom časopisnih vesti stopila v stike z nekim moškim v Liškem selu pri Plitvičkih jezerih in je že bila na njegovem domu. Moja sestra Kraševc Kristina je pa zvedela pri neki poštarici, da tega moškega nič prida ni ter je to pisala sestri Ivanki, ki jo je ubogala in ga je zapustila ter prišla k meni. Nato mi je začela praviti sestra, da se je spoznala z nekim možem, ki je prišel iz Francije. Povedala je, da je dobila zvezo z njim po neki Anici iz Ljubljane, ki je bila njena prijateljica. /.../ Za ženina mi je povedala, da je 'fest' človek, da pa že ima malo sivih las. Jaz sem ji zopet in ponovno odgovarjala, naj se ne spušča v negotove zadeve in se naj rajši priženi na Jugovo posestvo v Stolovniku.«⁵¹

Frančiška Kozole je še povedala, da se ji sestrin ženin »že na prvi pogled ni dopadel, ker je umikal svoj pogled in vedno skrival svoj obraz« ter dodala, da je bila »zelo huda na sestro, zakaj uganja same skrivne stvari in naj se pazi, da se ne bo zaletela«. Podobno kot mož Martin je tudi Frančiška neprestano pregovarjala sestro, naj se

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Frančiške Kozole na sreškem sodišču v Sevnici z dne 25. 11. 1938.

nikar ne odpravi z Zabukoškom v Francijo, a ni nič zaleglo. Ko je sestro prepričevala, da v nedeljo ob 9. uri na konzulatu pač ne bosta nič opravila, ji je sestra »odvrnila, da ima on opravka le s francoskim konzulatom, kjer pozna uradnike. Tik pred odhodom sem sestri Ivanki izjavila, naj mi odpusti, če je bilo kaj med nama in sem končno pristavila, da bo itak prišla nazaj. Na te moje besede se je oglasil osumljenec Zabukošek s svojo izjavo: 'Ne bo je nikdar več nazaj', pri čemur je svoje besede potrdil tudi z gesto svoje desnice. /.../ Iz vsega je sklepati, da je osumljenec z opisanimi prevarami nastavlil sestri Ivanki le past, v katero se je ujela, da jo je lahko umoril.«⁵²

Neslutene zadnje ure Ivanke Zakrajšek

V nedeljo, 30. oktobra 1938, sta Zabukošek in njegova »nevesta« prišla v gostilno Lončar v Ljubljani. Po kosilu sta se odpravila na izlet v Kranj, od koder sta se vrnila pozno popoldne. Zvečer se je Ivanka na ljubljanskem kolodvoru še zadnjič srečala s svojo nečakinjo, se od nje poslovila in še pristavila, da sta z »ženinom« dobila vse potrebne dokumente za pot v Francijo. Z obtožencem se je nato vrnila v gostilno Lončar, kjer sta prenočila. Zabukošek je Zakrajškovo predstavil kot svojo ženo, »šele naslednjega dne pa je uslužbenki pojasnil pravi dejanski stan in svojo namero, da mislita v Francijo.«⁵³

V ponedeljek je Zakrajškova okrog 9. ure odšla k frizerju in se proti poldnevu vrnila v gostilno. Uslužbenki je omenila, da Zabukošek še ni uspel dobiti vseh dokumentov za odhod v Francijo in da se še isti dan nameravata odpeljati v Celje po njegovo prtljago.

Naivna Ivanka je bila očitno tako trdno odločena, da se omoži, da se ni veliko spraševala, zakaj sta se z »ženinom« odpeljala v Ljubljano z vso njeno prtljago, hranilno knjižico in prihranki v gotovini, »ženin« pa je pustil svojo prtljago doma. Nič se ji tudi ni zdelo sumljivo, da ji Zabukošek, ki se ji je sicer predstavljal kot imovit mož, ni plačal niti voznega listka do Ljubljane. Sladkobesednežu je tudi slepo verjela, da bo uredil vse potrebno za pot v Francijo.

Sleparski Jurij ji je poleg tega, da mora domov po prtljago, na usodni ponedeljek očitno natvezil, da je na francoskem konzulatu vse urejeno in da za pot v Francijo ni več nobenih ovir. Pred odhodom v Celje je slovesno naročil pelinkovec,

»od katerega je vzel 2 dcl s seboj v steklenici, ki si jo je sposodil v gostilni. Zakrajškova je pustila pred svojim odhodom iz gostilne vso prtljago v shrambi v gostilni, s seboj je vzela le hranilno knjižico in gotovino.«⁵⁴

Kdaj in s katerim vlakom sta obtoženec in umorjenka prispela v Celje, orožniki in kriminalisti niso uspeli natančno ugotoviti. Na eni strani so se lahko opirali na pričevanje natakarike Matilde Drozg, češ da sta bila oba pred umorom v gostilni Amerika. Potemtakem naj bi prispela v Celje nekaj po 18. uri. Toda potem, ko so orožniki Zabukoška vklenjenega gnali na kraj zločina, jih je ta vodil po povsem drugi poti, za katero se je zdelo, da mu je dobro znana, in ne mimo gostilne Amerika. Zato so nekateri menili, da sta v Celje prispela šele z osebnim vlakom ob pol devetih zvečer.⁵⁵ Kakorkoli že, Zabukošek je umor ves čas naklepal, četudi je kasneje trdil, *»da je misel, da bi se končno iznebil Zakrajškove, dozorela v njem šele v Celju, ko sta stala ob Voglajni.«⁵⁶*

Ivanka Zakrajšek je gotovo izdihnila še pred 23. uro, saj se je Zabukošek okoli navedene ure že prikazal v Žepini. Bil je *»izvanredno dobre volje«*. Pri Apoloniji Sovinc je bila na obisku tridesetletna delavka Julka Jezernik, ki je Sovinčevi *»pomagala plesti vence za na grob njenega prvega moža«*. Jezernikova je na zaslišanju na državnem tožilstvu v Celju povedala, da je Sovinčeva pričakovala Zabukoška že v nedeljo zvečer in da ji je na vprašanje, zakaj ni prišel že takrat, odgovoril: *»Seveda popreje nisem prišel, ko si mi rekla, da če ne prinesem nič, da ne smem več priti. Zato se nisem upal prej priti. Sedaj pa sem prinesel.«⁵⁷*

Jezernikova se je spomnila, da je Zabukošek ves nasmejan dal Sovinčevi *»eno črno žensko ročno torbico, eno žensko zapestno uro in krznen ovratnik (lisico). Iz žepa je potegnil cel sveženj bankovcev, med katerimi sem opazila tudi*

⁵² Ibidem.

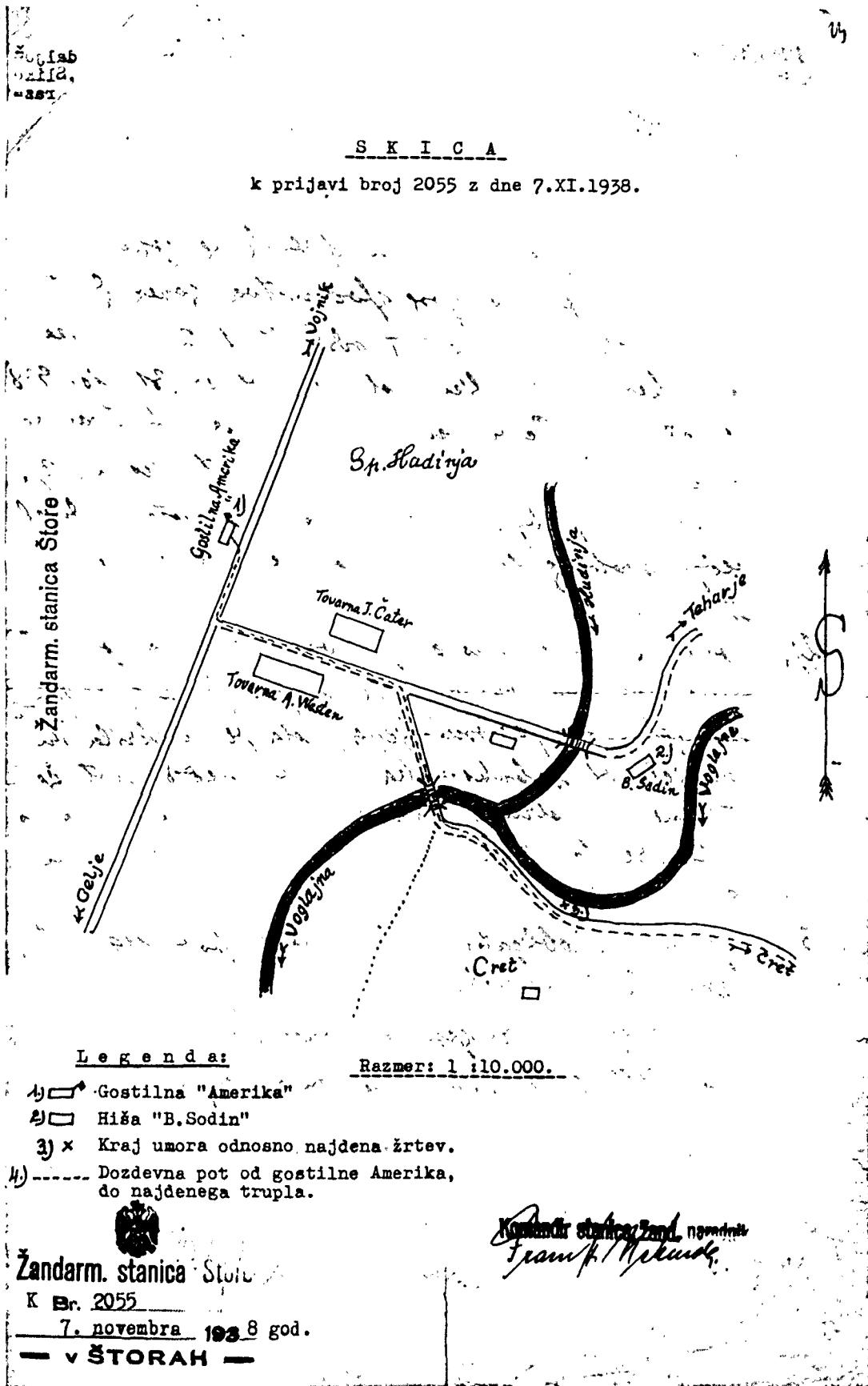
⁵³ ZAC: KZP 695/38. Obtožnica zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Zabukošek je na zaslišanju trdil, da še nikoli ni bil v gostilni Amerika in da je v Celje prišel z večernim vlakom. Ob soočenju z natakarike Matildo Drozg pa je ta povedala, da je »zelo podoben onemu moškemu, ki je bil 31. 10. 1938 v gostilni, samo oblečen je bil drugače, prav gotovo pa je bilo to pred 8. uro zvečer, ker je tedaj se jima naročilo, naj se umakneta iz sobe radi esperantistov«. – ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Jurija Zabukoška z dne 18. 11. 1938.

⁵⁶ Slovenski narod, 13. 4. 1939.

⁵⁷ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Julke Jezernik z dne 30. 11. 1938 zaradi domnevnega poskusa umora.

Skica kraja zločina.

tisočake. Jaz sem jih hvalila, da so sedaj srečni, ker imajo toliko denarja. Sovinčeva je bila zelo zadovoljna in je rekla, da je denarja več kakor 50. Mislila je najbrže 50 tisočakov. Zabukošek in Sovinčeva sta me nagovorila, da sem šla v Ljubučno iskati 5 litrov vina. Ko sem vino prinesla, sem tudi jaz popivala v njih družbi do okoli ene ure, potem pa sem odšla domov spati. Naslednji dan, t. j. dne 1. novembra okoli 8. ure sem zopet prišla k Sovinčevim. Sovinčeva in Zabukošek sta bila v kuhinji. Sovinčeva je bila dobre volje kakor običajno, Zabukošek pa je bil slabe volje, bil je videti zelo nervozen. Hodil je po kuhinji gor in dol. Najbrže si je položaj z mojo prisotnostjo prejšnji večer dobro premislil, pa mu ni bilo všeč, da sem jaz videla, kaj je prinesel in kaj je dal Sovinčevi. Kmalu po mojem prihodu so mi nalili v emajliran lonček vročega mleka, ter so mi ga ponudili naj pijem. Zabukošek me je nervozno silil naj mleko popijem. Ko sem lonček ponesla k ustom v nameri, da pijem, sem ovohala v mleku nekakšen čuden smrad. Odložila sem lonček na mizo z izgovorom, da ga popijem pozneje, ko bode bolj hladno. Zabukošek je radi tega postal še bolj nervozen in me je priganjal naj popijem. Jaz sem imela neke čudne slutnje, zato sem iskala priložnost kako bi odšla ali mleko kam izlila. Ker je v kuhinji bolj temno, tla pa so tlakovana z opeko in od zemlje precej zamazana, sem izrabila priložnost neopazovanja, ter sem polovico mleka izlila pod mizo, polovico pa sem postavila nazaj. Ko me je Zabukošek še kar silil naj izpijem, sem mu zatrjevala, da bodem pozneje popila, ko bode popolnoma hladno. Z izgovorom sem odšla domov.⁵⁸

Zabukošek je torej Jezernikovo domnevno hotel zastрупiti. Komandir štorskih orožnikov Franc Mekinda je k temu zapisniku pripomnil, da so razen ostanka strupa, ki ga je imel grozovitež ob aretaciji pri sebi, pri hišni preiskavi našli med njegovimi stvarmi »še eno škatlico z večjo množino enakega strupa. Ko se je ta najdeni strup dal povohati Jezernik Julki, je izjavila, da ima isti duh kakor ga je imelo mleko«. Žandarmerijski narednik Mekinda je zato sklepal, »da je Zabukošek po treznem preišljevanju prišel do zaključka, da bi ga Jezernik Julka lahko izdala in je smatral za potrebno, da jo kot zelo važno pričó usmrti ter ji je v ta namen tudi dal strupa v mleko.«⁵⁹

Zabukošku seveda niso mogli dokazati, da se je hotel z zastrupljenim mlekom znebiti neprijetne pričó. Ko so ga seznanili s pričevanjem

Julke Jezernik, je vse njene navedbe in obtožbe odločno zanikal.⁶⁰ A tudi če bi mu Jezernikovo uspelo odstraniti, je, kot rečeno, že 1. novembra storil napako, ko je vzbudil precej pozornosti s popivanjem in hvalisanjem v gostilni Juteršek na Ljubučni. Še posebno sumljiv se je zdel mizar-skemu pomočniku Ivanu Černiču, svaku Julke Jezernikove, ki ga je že dlje časa opazoval. Kot »zaupnik« orožnikov je o Zabukoškovi čudežni obogatitvi čez noč najprej obvestil orožniško postajo v Vojniku, ker pa tamkajšnji orožniki niso ničesar ukrenili, je o zadevi obvestil štorskega žandarmerijskega komandirja Mekindo.⁶¹ Štorski orožniki pa so šli takoj na lov za razbojniškim morilcem in ga, kot smo že opisali, kmalu izsledili in spravili za rešetke.

Ljubosumnež s kriminalno preteklostjo

Številna poizvedovanja so razkrila še preneka-terno podrobnost iz življenja glasovitega morilca Zabukoška. Njegova ljubezen do sodno ločene in do vratu zadolžene Apolonije Sovinc, s katero se je na vsak način hotel poročiti, je bila velika. Nanjo je bil boleстно ljubosumen in ni trpel, da bi se okrog nje sukali drugi moški. V nekem pismu ji, denimo, piše: »Lončka veš jas tako ajfersihtig na tebe ker ti tudi lažeš kaj si meni oblubla da neboš nikdar s drugim prekalila da rajše umreš! Zakaj pa potlej k Ožeku hodiš in Henči hodi k tebi ponoči /.../ Jas sem si zdaj naprej vzel če še kaj tacega zvem se bom pred teboj Življenje vzel in ti me boš mela seboj zapomni si! Kaj jas moram zavolj tebe prestati in si kaj takega za-služim, jas ne morem nič jesti tako me martraš ti neusmiljena. Zakaj mi to delaš? /.../«⁶² Na koncu

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ ZAC: KZP 695/38. Zaslíšanje Jurija Zabukoška z dne 7. 12. 1938.

⁶¹ ZAC: KZP 695/38. Obtožnica zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939. Ivan Černič je bil mizarški pomočnik brez stalnega zaslúška in je z družino živel v veliki bedi. Že pred umorom se je s sva-kinjo Julko Jezernik dostikrat pogovarjal o Sovinčevi in njenem uijcu. Sovinčeva se je vsepovsod hvalila z njego-vim bogastvom, on pa je neprestano domneval, da gre za kakšnega ponarejevalca denarja. Zavoljo tega, ker je bil po umoru Zakrajškove »on tisti, ki je orožnike pripravil do tega, da so šli po Zabukoška in ker jih je on spravil na sled morilcu«, je upal, da je s tem »zadovolil oblastí« in da mu bo državno tožilstvo izplačalo primerno nagrado. – ZAC: KZP 695/38. Pismo Ivana Černiča iz Vojnika z dne 30. 1. 1939 in zapisnik zaslísanja Ivana Černiča na okrožnem sodišču v Celju z dne 9. 2. 1939.

⁶² ZAC: KZP 695/38. Pismo Jurija Zabukoška Apoloniji So-vinc z Jesenic, 27. 9. 1938.

pisma pa ji je položil na srce še naslednje okorne stihe polpismenega nesrečnega zaljubljenca:

»Nezabi me

kadar enkrat bom zaspal,
zaspal kot mrtvi spi,
zapomni se dasem te ljubil,
domojih zadnih Dni.

Nepozableni Georg, Na svidenje.«⁶³

Dvainštridesetletna Apolonija je s svojim »ljubim Jurčekom« sicer živela »na koruznem zakonu« in ljudje so na veliko govorili, da je »sodno poročena s Francozom«,⁶⁴ toda pravi poroki je nasprotovala, češ da nima denarja, ki bi ga prinesel v zakon in jo /seveda/ izkopal iz dolgov.

Podobno kot Jurček, ki jo je v pismih venomer »gorko iz celega srca poljubljaj in na svoje srce pritiskaj«,⁶⁵ je tudi Lončka izlivala na papir izpovedi ljubezni, čeprav ji je ves čas »delal velike skrbi« in ga je mnogokrat »zastonj tako težko čakala«. Ščasoma jo je vedno bolj motila njegova bolesta ljubosumnost in ga je rotila, da naj si jo končno izbije iz glave, da naj ji končno neha »metati dedce naprej«, ker ji ti dedci samo pomagajo pri delu na kmetiji in da mu bo zvesta do groba. Še enkrat poudari, da so govorice o dedcih izmišljotina in da naj jim ne verjame, ter mu zakliče: »Se ti si mi preveč.« Potem ga v pismu še poljubi in pozdravi ter zaključí s preprosto tolažilno ljubezensko pesmico:

»Nanebu zvezdice miglajo
naj Ti Tvoje srce obsijajo.
Lunca jasno mi sveti
Naj Ti Tvoje srce razvedri.«⁶⁶

Poleg tega, da sta se Zabukošek in Sovinčeva večkrat pričkala zaradi drugih dedcev, pa mu je ona kar nekajkrat očitala tudi, kje je denar, ki ji ga obljublja, da jo bo rešil dolgov. On ji je zagotavljal, da bo enkrat že prišel denar k hiši in da ne »lumpa in zapravlja«, kot mu venomer očita. Lončka je bila zaradi Jurijevega slabega finančnega stanja sploh večkrat slabe volje in se je nanj včasih tudi preglasno hudovala.

Njen Jurček ji je navkljub očitkom vedno želel vse dobro, da bi ostala zdrava, vesela in predvsem »milo zvesta«, da mu olajša njegovo težko srce. V primeru »bolezni« slabe volje, ko ga je, denimo, »ko mu je hlače peglala /.../ tako temno

pogledala, da je sofort vedel, kaj to pomeni«, ji je svetoval, da naj si natakne na prst zlat prstan, ki ji ga je podaril in pravi: »Veš to je čisto zlato, potegne bolezen von, samo pazi daga ne izgubiš. Ali ti je že kaj boljše zelo?«⁶⁷

Zabukošek se je na vsak način hotel oženiti s Sovinčevo, toda brez prvega pogoja, torej denarja, s katerim bi poplačal njene dolgove, ga je ta, kot rečeno, neprestano zavračala. Bala se je celo, da jo bo v njeni nesreči osleparil, toda on ji je zagotavljal, »da še nisem nobenega Človeka na Svetu kaj žaliga storil in posebno tebi ljubo Srčice«.⁶⁸

Propadajoča kmetija in neizprosní dolgovi, ki so bremenili posest, so bili torej poglavitni vzrok, da si je Sovinčeva za tretjega moža želela dovolj premožnega človeka, ki bi jo rešil hudega bremena in ki bi tudi sicer znal poprijeti za delo na kmetiji. Zabukošek seveda ne bi bil to, kar je bil, če ne bi lagal tudi svoji »ljubi ljubeznivi Lončki«. Tvezil ji je o velikih vsotah gotovine, ki da jih mora spraviti iz Francije v Jugoslavijo. Izmišljaj si je, da je vdovec, čeprav je njegova »nesrečno poročena« žena Paulina Zabukošek, rojena Fock (poročila sta se leta 1911), še vedno živela v mestu Pforzheim v nemškem rajhu.⁶⁹ Apoloniji je dejansko zaupal samo to, da ima v tujini otroke, ki »jim bom lepo dobro Mamo prinesel«.⁷⁰ Tudi Apolonija je na poznejšem zaslišanju povedala, da ji je neprestano zatrjeval, da ima 70 000 din ali frankov (tega ni natančno vedela) prihrankov in da ji bo ta denar zaupal, če ga bo vzdrževala do smrti. Od nje naj bi tudi zahteval, da gre z njim v Francijo, češ da mora tam služiti še 5 let, da bo imel pravico do pokojnine. »Ves ta čas naj bi jaz njemu gospodinjala.«⁷¹

V »ljubavni zvezi« Zabukošek – Sovinc je bilo pomanjkanje denarja temeljna ovira na poti v

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ ZAC: KZP 695/38. Pismo Apolonije Sovinc Juriju Zabukošku, nedatirano.

⁶⁵ ZAC: KZP 695/38. Pismo Jurija Zabukoška Apoloniji Sovinc iz Trbovelj, 21. 6. 1938.

⁶⁶ ZAC: KZP 695/38. Pismo Apolonije Sovinc Juriju Zabukošku, 30. 9. 1938.

⁶⁷ ZAC: KZP 695/38. Pismo Jurija Zabukoška Apoloniji Sovinc iz Trbovelj, 21. 6. 1938.

⁶⁸ ZAC: KZP 695/38. Pismo Jurija Zabukoška Apoloniji Sovinc z Jesenic, 18. 10. 1938.

⁶⁹ ZAC: KZP 695/38. Dopis občinskega sodišča (Amisgericht) v Pforzheimu z dne 29. 3. 1939.

⁷⁰ ZAC: KZP 695/38. Pismo Jurija Zabukoška Apoloniji Sovinc z Jesenic, 27. 9. 1938.

⁷¹ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Apolonije Sovinc na okrožnem sodišču v Celju, 11. 11. 1938.

srečni zakon. In ravno denar je bil tudi glavni motiv za zločin, ki ga je naklepno izvršil Zabukošek. Vse je skrbno »pretuhtal«, ljubi Apoloniji pa je v oktobru 1938 oznanil: »Zdaj bo enkrat konec, to že čutim v moji glavi /.../ Veš Lončka, meni tudi Srce trepeče ker semi bo posrečilo, potlej si Ti moja, poprej pač nikar nimam pravice do tebe, kaj ne?«⁷²

Apolonija Sovinc, ki so jo aretirali zaradi prikrivanja ukradenih stvari, je na zaslišanju povedala, da je Zabukoška spoznala okoli božiča leta 1937. Medtem ko mu je ona tarnala o dolgovih, ki jo težijo, ji je Zabukošek pravil, da je ravnokar prišel iz Francije in kako da se da tam bajno zaslužiti. Vabil jo je, da naj gre z njim v Francijo in da naj s sabo vzame tudi svoje otroke. Pravil ji je, da ima sam dva nepreskrbljena otroka in da rabi pošteno gospodinjo. Zagotavljal ji je, da bo njenim otrokom preskrbel delo in da bodo dobro zaslužili, ona pa da bo lahko gospodinja, ki ji bo dajal 1800 frankov plače na mesec in bo imela še deklo. Apoloniji je dejal, da je prišel nazaj v Jugoslavijo, da si bo uredil neke dokumente. Ponudil se ji je, da bi stanoval kar v njeni hiši in da ji bo dobro plačal. Rekel ji je, da so mu zaradi dokumentov rekli, da mora počakati 14 dni, toda »zadeva z njegovimi dokumenti se je čedalje bolj zavlačevala in se je vedno izgovarjal, da brez dokumentov ne more nikamor, ne skozi Italijo, ne skozi Nemčijo. Šel je v tem času tudi stran od mene in je bil nekaj časa zaposlen pri Korenu v Trbovljah ter se je potem zopet vrnil k meni. Končno sva se dogovorila, da bo on meni posodil svoj denar, da se rešim dolgov in da bom šla v Francijo z njim in da se bova tam lahko civilno poročila ako bom ga toliko spoznala, da bom videla, da ga lahko poročim.«⁷³

Sovinceva je neprestano vztrajala, da ni vedela, da so stvari, ki jih je prinesel Zabukošek k njej domov, last Zakrajškove. Trdila je, da je mislila, da jih je prinesel iz Francije, čudno se ji je zdelo le to, »da bi imel on stvari svoje žene toliko časa shranjene, vkljub temu sem mu pa verjela. Tudi se mi je čudno zdelo, da bi nosila njegova pokojna žena kombineže, ker se mi zdi, da pred 8 leti se še niso nosile ženske kombineže. Tudi je bila lisica videti še precej nova in dobro ohranjena. Mislila sem, da najbrže njegovi otroci pazijo na materine stvari in da vsled tega še vse stvari so tako dobro ohranjene. V domnevi, da je bil Zabukošek res v Franciji, me je potrdila tudi brzojavka, ki jo je poslal iz Trbovelj, v kateri mi naroča naj držim vse v redu, dokler on ne pride.

Vsled tega sem sklepala, da bo imel on dnar na razpolago, da mi bo moje dolgove plačal, kakor mi je to opetovano obljubil.«⁷⁴

Apolonija je med hišno preiskavo »v naglici in zmešanosti« preiskovalcem pozabila izročiti nekatere stvari, ki jih je k hiši prinesel Zabukošek, čeprav je prisegala, da je to nameravala storiti. Ni se spomnila tudi na denar, »posebno radi tega, ker sem bila mnenja, da je denar že odnesel s seboj. Zabukošek je namreč dejal istega dne, ko je bil aretiran, da gre v Novo cerkev radi nakupa krave in prašiča. Bila sem tedaj prepričana, da denarja ni več v kleti. Na hranilno knjižico se pa nisem spomnila, odnosno sploh nisem vedela, da jo je Zabukošek spravil.«⁷⁵

Apolonija, ki je skupaj z morilcem skrila denar v krompir v kleti, pa tudi ni vedela, da je v njeni hiši prenočeval mož z bogato kriminalno preteklostjo. Čeprav je Jurij Zabukošek na zaslišanjih prikrival, da je že bil kdaj obsojen zaradi kriminalnega dejanja, pa so poizvedovanja celjskega okrožnega sodišča kmalu naslikala povsem drugačno sliko o morilcu Ivanke Zakrajškove.

Zabukošek je zabredel v kriminalne vode že leta 1909, ko so ga na deželnem kazenskem sodišču na Dunaju zaradi javnega nasilja z izsiljevanjem obsodili na 4 mesece težke ječe, poostrene z dvodnevni postom na mesec.⁷⁶ Roki pravice se je takrat izognil z begom v mesto Pforzheim v Nemčiji, kjer je bil do svetovne vojne zaposlen »kot zlatar in cerkveni slikar pri tvrdki brata Hessa.«⁷⁷ Med svetovno vojno je bil vojak na ruski in soški fronti, po vojni pa se je zopet vrnil v Pforzheim in nastopil službo pri tvrdki bratov Wolf. V tamkajšnjem kazenskem registru je bil zabeležen kar šestkrat. Poleg manjših kazni, kot so prikrievanje, žalitev ali nedovoljena posest orožja, je bil leta 1927 obsojen zaradi poskusa posilstva na 2 leti zopora in 3 leta izgube častnih pravic, julija 1934 pa ga je deželni kriminalni policijski urad v Karlsruheju zaradi predkaznovanja obsodil na

⁷² ZAC: KZP 695/38. Pismo Jurija Zabukoška Apoloniji Sovinc z Jesenic, 18. 10. 1938.

⁷³ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Apolonije Sovinc na okrožnem sodišču v Celju, 12. 11. 1938.

⁷⁴ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Apolonije Sovinc na okrožnem sodišču v Celju, 24. 11. 1938.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ ZAC: KZP 695/38. Obsežno in podrobno poročilo deželnega sodišča za kazenske zadeve na Dunaju z dne 9. 3. 1939.

⁷⁷ ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Jurija Zabukoška z dne 17. 11. 1938.

Umorjena Ivanka Zakrajšek.

izgon iz države.⁷⁸ Na sodnem procesu o poskusu posilstva so na dan priplavalci še trije moralni prekrški spolne zlorabe deklet iz let 1919, 1925 in 1926, vendar zanje ni bil obsojen.⁷⁹

Poleg navedenih kriminalnih dejanj naj bi Zabukošek pred odhodom iz Avstrije leta 1909 v tržaški okolici menda umoril nekega orožnika, toda to ovadbo je označil za »prazne izmišljotine«.⁸⁰ Umora orožnika mu kljub poizvedovanjem niso mogli pripisati.⁸¹ Po izgonu iz Nemčije⁸² je odšel v Francijo, v Strasbourg. Ko mu je potekel vizum za bivanje v Franciji, se je vrnil v Jugoslavijo.

»Zastrupil sem jo, ker mi je smrdela«

Obdolženi Zabukošek je že na prvem zaslišanju dne 10. novembra 1938 priznal, da je umoril Ivanko Zakrajšek. Povedal je, da sta z Zakrajškovo v Ljubljani prenočila in imela tudi spolne odnose. *»Od pokojne Zakrajškove je pa odhajal tak smrad, da nisem mogel z njo več biti skupaj. Ona je bila pa zelo strastna, tako da ji nisem mogel nikdar zadostiti. Tudi ko sva prišla v Celje in šla na moj dom, me je po poti poljubovala in že hotela sredi poti spolno občevati z menoj. Ker pa meni ni bilo za občevanje in ona pa ni odnehala, sem se odločil, da se jo znebim. Imela sva s seboj nekaj pelinkovca, ki sva ga skupaj pila. V njen del sem pa stresel nekaj arzena, nakar se je kmalu zgrudila nezavestna na tla. Ko je Zakrajškova obležala na tleh, sem jo pustil tam na tleh, s seboj sem pa vzel njeno torbico, v kateri je imela uro in nekaj drobnarij. To torbico je namreč že poprej meni dala v roke in sem jo potem kar s seboj vzel. Zakrajškova mi je poprej tudi že dala 10 000 din, kolikor so znašali njeni prihranki, s prošnjo, da jih naj shranim. /.../ Arzen sem imel že od poprej, ker ga imam vedno. Potrebujem ga namreč pri*

⁷⁸ ZAC: KZP 695/38. Poročilo Državnega pravosodnega ministrstva v Berlinu z dne 23. 2. 1939 – kazenski register za inozemce.

⁷⁹ ZAC: KZP 695/38. Poročilo občinskega sodišča (Amtsgericht) v Pforzheimu z dne 29. 3. 1939.

⁸⁰ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 7. 12. 1938.

⁸¹ Domnevni umor orožnika sta prijavila Ivan in Neža Belaj. Slednji je Zabukošek v letu 1909 zapustil nezaželenega otroka in želela je, da bi se »Zabukošku predočilo, da je mene pred svojim odhodu iz Avstrije popolnoma uničil«. – ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje prič Ivana in Neže Belaj na okrožnem sodišču v Celju, 13. 12. 1938.

⁸² Na zaslišanju je navajal, da so ga izgnali zato, ker svojim sinovom ni pustil, da bi se politično udejstvovali v narodno socialističnih organizacijah. – ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 17. 11. 1938.

svojem delu kot zlatar in tudi kot pleskar /.../ in ker ga pri svojem delu pravzaprav vedno malo porabim, sem ga imel še precej, vsaj toliko, da je zadostovalo za usmrtitev Zakrajškove.»⁸³

Zabukošek je tudi naslednji dan vztrajal, da je Zakrajškovo zastupil, ne pa tudi zadavil.⁸⁴ O Zakrajškovi je povedal, da mu »ni bilo veliko za njo. Ker sem pač videl, da ona le sili za menoj in da se hoče na vsak način poročiti, sem se udal v svojo usodo, in sem bil pripravljen jo vzeti s seboj«. Ponovno je poudaril, da si je »docela premislil šele, ko sem v Ljubljani z njo prenočil in sem tedaj čutil že prej omenjeni smrad, ki je bil naravnost neznosen. Ker se je nisem mogel znebiti, sem se hotel vrniti v Celje z izgovorom, da moram iti še po svoj kovček v Celje. Zakrajškova pa ni hotela počakati v Ljubljani, ampak je hotela na vsak način iti z menoj v Celje«. Zabukošek je še enkrat poudaril, da je na mestu zločina ob Voglajni »zahtevala občevarje, meni se pa je to uprlo ravno radi tega, ker sem čutil vedno tak smrad od nje. Ker je silila vame, sem si končno zmisлил mojega strupa in sem ga vлил v pelinkovec, ki ga je ona nato izpila. Ko je Zakrajškova pelinkovec s strupom izpila, se je čez par minut zvrnila in je padla po tleh ter je bila takoj mrtva.«⁸⁵

Na naslednjem zaslišanju je Zabukošek povedal, da se mu je »zares mudilo v Francijo in sicer radi tega, ker bi imel tam dosti dela, ki bi ga moral dovršiti do Božiča. Z Zakrajškovo sva bila že poprej dogovorjena, da greva koncem oktobra v Francijo in sicer sva se tako dogovorila ob priliki mojega prvega obiska v Rajhenburgu. Po umoru sem pa ostal v Jugoslaviji radi tega, ker sam nisem hotel potovati v Francijo, ampak sem nameraval čakati toliko časa tukaj, da bi Sovinčeva vse uredila, da bi šla z menoj v Francijo. Rabil sem namreč eno gospodinjo in ker Zakrajškove ni bilo več med živimi, sem potem čakal na Sovinčevo. Vztrajam tudi danes pri tem, da sem Zakrajškovo spravil v stran le radi tega, ker je izšel od nje, kadar je bila slečena, tako neznosen smrad in se je nisem mogel znebiti drugače.«⁸⁶

Sredi decembra 1938 je Zabukošek začel »zanikati vsako krivdo« in zatrjeval sledeče: »Tò, da sem zastupil Zakrajškovo, se je zgodilo le po nesreči. Dal sem ji takrat le nekaj malega in sem imel namen, da bi ji postalo slabo, zato ker je silila vame, da bi spolno občevar z njo. Jaz namreč nisem pričakoval, da bo tako hitro umrla od strupa, bil sem prepričan, da ji bo samo slabo in me potem pusti pri miru.«⁸⁷

Skratka. Zabukošek je trdil, da Zakrajškove ni imel namen usmrtiti, »drugače se je pa sploh niti dotaknil ni, zlasti pa ne z urvico ali roko«. Svojo zgodbo je venomer zapletal in spreminjal, češ da je Zakrajškova »dobila potni list pri glavarstvu v Ljubljani in bi lahko odpotovala, ker mu je pa že prejšnji večer pokazala hranilno knjižico, za katero on ni mogel najti uporabe v inozemstvu, sta se odločila na njegov nasvet, da jo odstopita Sovinc Apoloniji, ki bi si lahko s tem poravnala svoje dolgove ter sta v to svrhu potovala v Celje z večernim vlakom, ker sta onega ob pol dveh zamudila, češ da se ni Zakrajškova pravočasno vrnila od frizerja.« Ko ga je v Čretu ob Voglajni objemala in silila v spolno občevarje, pa je »on to odklonil, ker mu tak način občevarja ni prijatelj in ker je bil že od prejšnje noči utrujen – opazil je zjutraj celo kri v vodi. Ona je pa nato zahtevala, da ji da piti pelinkovca, ki ga je nosil on in od katerega je že malo preje pila. V namenu, da bi ji njene želje po občevarju odpravil in da bi ji postalo nekoliko slabo, je navodno segel po arzen, ki ga je imel v telovniku ter ga vrgel v pelinkovec v velikosti koruznega zrna, predno ji je dal piti. Ona se je pa po zavžitju tega pelinkovca takoj stresla in zgrudila na tla, ne da bi še kaj zakričala ali dala sicer kak znak življenja od sebe. Njega je pa tedaj prevzela taka groza, da je ves preplašen takoj odhitel, namesto, da bi ji priskočil na pomoč. Odnesele je s seboj le torbico z njenim denarjem, katero mu je pa že ona v Ljubljani dala v njegovo aktovko. Njenega denarja ni on prav nič potrošil zase, niti za Sovinčevo, ker je imel za to svoj denar, ki ga je prejel od svoje sestre malo pred tem in sicer znesek 1500 din.«⁸⁸

Zavoljo tega, ker je Zabukošek neprestano izjavljal, da je Zakrajškovo zastupil z arzenom, ni je pa zadavil, se je preiskava usmerila še v ugotavljanje pravega vzroka smrti. Ob prvi obdukciji trupla je komisija ugotovila, da je bila umorjenka zadavljena. Zadušitvi v prid so govorile značilne notranje krvavitve, kot tudi zunanji odtisi tujega nasilja spredaj na vratu in na tilniku. Sodna iz-

⁸³ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 10. 11. 1938.

⁸⁴ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 11. 11. 1938.

⁸⁵ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 17. 11. 1938.

⁸⁶ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 18. 11. 1938.

⁸⁷ ZAC: KZP 695/38. Zaslihanje Jurija Zabukoška z dne 15. 12. 1938.

⁸⁸ ZAC: KZP 695/38. Obtožnica zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

vedenca, dr. Pinterič in dr. Bregant, pa sta kasneje glede na Zabukoškove izjave dopuščala tudi možnost, da je bila žrtev zastrupljena. 19. novembra 1938 so zato izvedli ekshumacijo trupla Ivanke Zakrajšek in ga ponovno raztelesili, vzorce še dokaj ohranjenih ledvic, vranice, jeter ter želodca in njegove vsebine pa so poslali v pregled *Medicinsko-kemičnemu inštitutu univerzitetne klinike* v Zagrebu.⁸⁹ Na toksikološki pregled v Zagreb so hkrati poslali tudi strup, ki ga je imel pri sebi Zabukošek in ki so ga našli pri hišni preiskavi. V drogeriji *Sanitas* v Celju so namreč ugotovili, da gre za ciankalij.⁹⁰ Zato se je zastavljalo vprašanje, ali je umorjenka pred smrtjo zaužila ciankalij ali pa arzen, kot je trdil obdolženec.

Na kemijskem oddelku *Higijenskog zavoda* v Zagrebu je toksikološka preiskava strupa, ki so ga pri hišni preiskavi našli v pločevinasti škatlici za vazelin, pokazala, da gre za zelo močan strup cian-natrij. Poleg škatlice so preiskali še v papir zavito belo snov, za katero se je izkazalo, da je natrijev karbonat ali soda. Pri preiskavi organov ekshumiranega trupla pa niso ugotovili niti prisotnosti ciankalija, kot tudi ne arzena.⁹¹

Primarij v banovinski bolnici v Celju, dr. Franc Steinfelser, je na glavni sodni razpravi proti morilcu Zabukošku dne 13. aprila 1939 poudaril, da vsi »objektivni znaki tujega mehničnega nasilja«, ki so jih ugotovili pri prvi obdukciji telesa umorjenke, kažejo, »da je bila davljena z urvico in z roko. Osobito krvavenje v sluznico kaže na to, da je pritisk pri davljenju bil precej močan. /.../ Objektivni vzrok je zadušenje radi davljenja.«⁹²

Poleg strangulacije pa sodni izvedenec dr. Steinfelser ni izključil zastrupitve. Povedal je, da že »1/4 do 1/3 grama, t. j. približno polovica aspirinove tablete ciankalija zadostuje, da privede do smrti. Smrt nastopi že tekom prve minute po zaužitju. Seveda je odvisno to od starosti strupa. Pri starejšem strupu nekoliko kasneje, vsekakor pa v 5 do 15 minutah. Vzrok smrti s ciankalijem je ravno tako zadušenje, ker učinkuje ta strup v možganih na središče za dihanje. /.../ Davljenje je brezdvoma, če je bil zaužit ciankalij, le še pospešilo zadušenje. Kar se tiče strupa arzenika, je treba pripomniti, da smrt ne nastopi takoj, zlasti pa ne, če gre samo za manjše količine kot npr. koruzno zrno. Smrt nastopi šele v 2 do 4 dneh ali še tudi kasneje, odvisno od telesne konstitucije. Kemična preiskava na arzenik je dandanes 100% sigurna, bodisi v pozitivnem kakor tudi v

negativnem smislu. Arzenik, četudi bi bil zaužit v majhni količini, bi ga bilo pri obdukciji zaslediti. V drobovju, želodcu, črevesih se da arzenik dokazati tudi še po letih in to s popolno sigurnostjo.«⁹³ Primarij dr. Steinfelser je na posebno vprašanje branilca še povedal, da bi ponovna obdukcija kot tudi kemična preiskava trupla umorjenke gotovo pokazali prisotnost arzena, če bi bil ta prisoten. »Dognati zastrupljenje s ciankalijem pa je nemogoče. Ciankalij se namreč takoj razkroji, oluži in vsled tega ni najti sledov v telesu. Pripomnim, da je to identično, ciannatrij in ciankalij, ker gre za ciannatrijeve soli.«⁹⁴

Podobno mnenje kot dr. Steinfelser sta podala tudi druga izvedenca, zdravnik dr. Perko in kemik dr. Jeločnik. Vsi trije so se strinjali, da je žrtev najprej zaužila ciankalij, zaradi česar bi gotovo nastopila smrt, toda obtoženec ji je na oni svet pomagal še z davljenjem.

Enotna kazen – smrt z obešanjem

Jurij Zabukošek je na glavni razpravi pred petčlanskim senatom okrožnega sodišča v Celju priznal, da je Zakrajškovo sicer zastrupil, vendar, da je ni hotel umoriti in da je tudi ni zadavil. Zagovaljal se je, da je »smrt Zakrajškove nastopila le vsled nesrečnega naključja«, da jo je hotel samo »nekoliko obrzdati v njeni spolni strasti«.⁹⁵ Prise-

⁸⁹ ZAC: KZP 695/38. Prošnja Medicinsko-kemičnemu inštitutu univerzitetne klinike v Zagrebu, da v interesu preiskave umora toksikološko pregleda organe pokojne Zakrajškove z dne 23. 11. 1938.

⁹⁰ ZAC: KZP 695/38. Poročilo komandirja žandarmerijske stanice v Štorah Franca Mekiinde celjskemu preiskovalnemu sodniku z dne 30. 11. 1938. Ciankalij je v svojem pričanju omenil tudi Zabukoškov sodelavec, zlatarski vajenec pri Mihaelu Korenu, Ivan Zavoloušek, ki je dejal: »Oni leden predno je Zabukošek od Korena odšel mi je rekel, da naj mu prinesem strup ciankalij, katerega se v naši delavnici rabi. Jaz sem mu v resnici prinesel steklenico iz omare, v kateri hranimo steklenice z različnimi kemikalijami. Rekel mi je, da bo iz ciankalija napravil zmes za uničevanje podgan.« – ZAC: KZP 695/38. Zaslišanje Ivana Zavolouška na okrajnem sodišču v Laškem, 3. 12. 1938. Tudi zlatar Miha Koren je povedal, da ima »vedno ciankalij na zalogi« in da je obtoženec lahko prišel do nje, »kadar namreč jaz pripravljam snov za pozlačevanje. /.../ Ciankalij hranim v pločevinasti škallji, da se ne izje, če je na suhem.« – ZAC: KZP 695/38. Zapisnik glavne razprave na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

⁹¹ ZAC: KZP 695/38. Poročilo kemijskega oddelka Higijenskog zavoda v Zagrebu z dne 4. 1. 1939.

⁹² ZAC: KZP 695/38. Zapisnik glavne razprave na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ ZAC: KZP 695/38. Obtožnica zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

gal je, da je z Zakrajškovo res imel namen odpotovati v Francijo, češ da mu je »zelo ugajala, ker je bila videti poštena in odkritosrčna, da pa je šele v Ljubljani ob priliki prvega prenočevanja z njo, ko je prišlo med njima do spolnega občevanja, spoznal, da je zelo strastna in da prihaja od nje takrat neznosen smrad, vendar on radi tega ni odstopil od svoje namere.«⁹⁶

Ker mrtvi molčijo, je bilo seveda povsem naravno, da je Zabukošek vsi krivdo pripisoval vsiljivi Zakrajškovi. Zakrajškova naj bi mu namreč zaupala, da shrani na varno ves njen denar, hranilno knjižico in druge stvari. In če ne bi tako silila vanj, bi bila še vedno med živimi. Podobno kot za Zakrajškovo, je tudi za druge možaželjne ženske, s katerimi je navezal stike in se jim lažno predstavljal kot imovit mož, ki potrebuje v Franciji pridno ženo in gospodinjo, trdil, da jih ni nameraval premamiti v past in se polakomniti njihovega denarja. Zanimal je torej, da bi se kdajkoli zanimal za njihov denar.

Tožilstvo je seveda Zabukošku dokazalo, da ni imel z možaželnimi ženskami, ki so se oglasile na njegov oglas v *Jutru*, nobenih resnih namenov, temveč ga je zanimal samo njihov denar. Nekateri so imele srečo in so ušle njegovim krempljem. Nesrečna in precej naivna Ivanka Zakrajšek pa se je zaradi neizmerne želje, da bi se omožila in odšla »na svoje«, žal zapletla v njegovo smrtonosno mrežo. Čeprav do obtoženca ni gojila posebnih ljubezenskih čustev, mu je vendarle »popolnoma zaupala«. Tožilstvo je nato izpostavilo njegovo izjavo, »da mu zanjo ni bilo veliko« in zaključilo, da z umorjeno ni imel resnega namena in da se je hotel polakomniti le njenega denarja, nje pa se iznebiti.⁹⁷ Za povsem nemoralne je označilo tudi njegove obljube, da se bosta v Franciji poročila in mu očitalo, da ni bil še niti formalno ločen od svoje žene, ki jo je skupaj z otroki pustil v Nemčiji. Zoper moralo pa se je pregrešil zlasti s svojo »ljubavno zvezo« z Apolonijo Sovinc, s katero sta živela »kot mož in žena«.⁹⁸ Tudi njej je lažno slikal svoje razmere in ji obljubljal vse mogoče, še zlasti, da jo bo rešil dolgovi. Tožilstvo je označilo za čisto laž tudi njegovo reakcijo na izjave Sovinceve preiskovalnemu sodniku, češ da jo je samo zapeljal in izkoriščal. Trdil je namreč, da je za njo vseskozi odplačeval dolgove.⁹⁹

Sodišče je na podlagi številnih zbranih dokazov menilo, »da je obtoženec naklepno usmrtil Zakrajškovo s pomočjo zavdanega strupa ciankalija in davljenja in to po dobro v naprej pre-

mišljenem načrtu, v nameri, da bi se polakomnil njenega premoženja in z njim pomagal sebi in Sovincevi. Gre tedaj za naklepno izvršeno usmrtitev po zrelem preudarku s strupom in davljenjem, storjeno iz koristoljublja.«¹⁰⁰ Zakon je za zločin zoper življenje in telo zahteval smrtno kazen ali dosmrtno ječo. Obtožencu so poleg tega tudi dokazali, da je svojemu delodajalcu Mihaelu Korenu ukradel trenchcoat plašč v vrednosti 800 din, za kar je bila zagrožena kazen s strogim zaporom do enega leta. Ker je bil naklepni umor Zakrajškove izvršen iz nečastnih nagibov (koristoljublja), je sodišče Zabukošku izreklo najstrožjo, torej smrtno kazen. Zato ker je okradel svojega gospodarja, mu je odredilo še en mesec strogega zapora, nato pa mu izreklo enotno kazen – smrt z obešanjem.¹⁰¹

Jurij Zabukošek je 10. maja 1939 na *Stol sedmorice*, oddelek B kot kasacijsko sodišče v Zagrebu vložil revizijo in priziv zaradi odmerjene kazni,¹⁰² državni tožilec pa je že 4. maja 1939 zahteval revizijo sodbe, ker kazensko sodišče poleg smrtno kazni ni izreklo tudi trajne izgube častnih pravic.¹⁰³ *Stol sedmorice*, oddelek B v Zagrebu, je v začetku junija na okrožno sodišče v Celju poslal

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Zagovornik Jurija Zabukoška, odvetnik dr. Milan Orožen, je na podlagi obtožnice in spisov ugotovil, da se je obtoženi »tudi v seksualnem obziru pregrešil zoper moralo« in »ker so bili ti pregreški v tesni zvezi z zločinom« predlagal, da se javnost izključi iz glavne obravnave »iz razlogov morale in koristi javnega reda«. Svoj predlog je utemeljil takole: »Sodno je znano, da se takih razprav udeležujejo tudi razni sumljivi tipi, ki črpajo iz popisa dejanja in s tem dopolnjujejo svoje znanje.« – ZAC: KZP 695/38. Predlog zagovornika dr. Orožna okrožnemu sodišču v Celju, da se pri glavni razpravi izključi javnost, 11. 4. 1939.

⁹⁹ Ponovno zaslišanje Jurija Zabukoška z navedbo priče Cecilije Bračič, služkinje pri Juteršku na Ljubečni, ki naj bi potrdila njegove izjave, 17. 2. 1939.

¹⁰⁰ ZAC: KZP 695/38. Izrek sodbe v obtožnici zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju, 13. 4. 1939.

¹⁰¹ *Ibidem*. Iz posvetovalnega zapisnika petčlanskega senata o kazenski zadevi zoper Jurija Zabukoška na okrožnem sodišču v Celju z dne 13. 4. 1939, ki mu je predsedoval predsednik okrožnega sodišča g. dr. Fran Vidovič, kot sodniki okrožnega sodišča pa so prisostvovali še dr. Josip Dobničar, Franc Brečko, Jakob Božič in dr. Franc Farkaš, je razvidno, da so že pred razpravo soglasno sprejeli sklep o delni izključitvi javnosti zaradi moralnih ozirov. Obtoženca so tudi soglasno spoznali za krivega, za smrtno kazen pa so se izrekli vsi razen Jakoba Božiča, ki je glasoval za dosmrtno ječo in kot olajševalno okoliščino navajal pokvarjenost obtoženca zaradi slabih socialnih razmer.

¹⁰² ZAC: KZP 695/38. Revizija in priziv proti izrečeni sodbi zoper Jurija Zabukoška, 10. 5. 1939.

¹⁰³ ZAC: KZP 695/38. Revizija državnega tožilca z dne 4. 5. 1939.

razsodbo, v kateri je zavrnil pritožbo Jurija Zabukoška. Na javni razpravi se je odločalo tudi o reviziji državnega tožilca in na kasacijski razpravi dne 4. julija 1939 so Zabukoška obsodili tudi na trajno izgubo častnih pravic.¹⁰⁴

Dr. Milan Orožen, branilec Jurija Zabukoška, je 11. julija 1939 vložil prošnjo za omilitev kazni še na pravosodno ministrstvo v Beogradu, toda tudi pravosodni minister dr. Marković je v dopisu z dne 29. avgusta 1939 odredil, da morajo morilca Zabukoška obesiti.¹⁰⁵

S tem je temačen izsek zgodbe o možaželjnih ženskah dobil svoj epilog. V torek, 12. septembra, ob 16. uri popoldne je v razpravni dvorani okrožnega sodišča v Celju petčlanski sodni senat Zabukošku naznanil, da bo smrtna kazen izvršena v sredo, 13. septembra, ob 6. zjutraj. Zabukoška je preiskal jetniški zdravnik dr. Flajs in ugotovil, da se smrtna kazen lahko izvrši. Zabukošek je izjavil, »da je vse priobčitive razumel in da se čuti še vedno nedolžnega«. ¹⁰⁶ Vztrajno je odklanjal tudi duhovnika.

Precej lapidaren zapisnik o usmrtitvi Zabukoška na dvorišču jetnišnice v Prešernovi ulici št. 10 je sodni pripravnik Branko Potočnik strnil takole:

»Ob 6h se privede iz celice obsojeni Zabukošek Jurij. Po ugotovitvi identitete se obsojencu priobči, da se bo nad njim izvršila smrtna kazen v smislu tusodne sodbe št. V. Kzp 695/38 z dne 13. IV. 1939 potrjene s sodbo Stola sedmorice, odd. B št. Kre 150/39 z dne 6. VI. 1939 in v smislu določbe ministrstva pravde z dne 29. VIII. 1939 Br. 74 551.

Nato se obsojenca izroči izvršilcu smrtne kazni Dragotinu Hartu. Krvnik stopi na pripravljeno stopnico, ovije obsojencu vrvi okoli vrata, pomagač ga dvigne, spodmakne stolico in krvnik pričvrsti vrvi na vijak vešal in mu pokrije obraz. V tem trenutku ga potegne krvnikova pomagač krepko k tlom. Vidno je v prvem trenutku nekaj drhtljajev na telesu, nakar je isto mirno obviselo. Po 16. (šestnajstih) minutah ugotovi sodni zdravnik nastop smrti.

K izvršitvi so bile pripuščene le osebe, ki po § 417 s.k.p. smejo prisostvovati. Po od zdravnika ugotovljeni smrti je prisotni duhovnik opravil pogrebne molitve. Pol ure po nastopu smrti se truplo vzame z vešal in izroči mestnemu pogrebniemu zavodu v svrhu pokopa. Končano ob 6.46 h.«¹⁰⁷

Zusammenfassung

„NIEMALS WIEDER KEHRT SIE ZURÜCK“
Ein Mord bei Celje oder ein Beitrag zur dunklen Seite der Geschichte von mannsüchtigen Frauen

Ganze zwanzig Jahre nach dem großen Weltkrieg geschah in Celje und Umgebung kein einziger Mord. Daher beunruhigte im Herbst 1938 der bestialische Raubmord am zweiundvierzigjährigen Dienstmädchen Ivanka Zakrajšek in Čret bei Celje die Öffentlichkeit sehr. Der grauenhafte Meuchelmörder Jurij Zabukošek wurde bald gefaßt. Im April 1939 wurde er in einem Gerichtsprozeß zum Tode verurteilt und im September desselben Jahres im Hof des Gefängnisses gehenkt.

Die ermordete Ivanka Zakrajšek lernte Zabukošek über eine Heiratsannonce in der Zeitung Jutro kennen. Auf seine Annonce hatten sich zwölf Frauen auf der Suche nach Ehemännern gemeldet (größtenteils Dienstmädchen), wovon Zabukošeks Liste mit ihren Adressen zeugt. Spätere Nachforschungen aufgrund dieser Liste ergaben, daß er sich mit einigen dieser Frauen auch getroffen hat. Mit der falschen Heiratsannonce wollte Zabukošek die Ersparnisse der Frauen erschleichen, die sie als Mitgift in die Ehe mitgebracht hätten. Unter der Chiffre Frankreich stellte er sich als reicher Mann vor, der in Frankreich als Elektromonteur bei der Straßenbahn arbeitet. Er zeigte den Frauen auch ein einstöckiges Haus, das auf der Postkarte eines französischen Ortes angekreuzt war, und belog sie, daß er eine gute und fleißige Hausfrau benötigt und sie ein eigenes Dienstmädchen haben werden, das sie bedienen wird.

Gerade letzteres hörte auch die ermordete Ivanka Zakrajšek gerne, die seinen Versprechungen auf den Leim ging. Ihr Wunsch, zu heiraten und eine selbständige Hausfrau zu werden, war zu groß. Obwohl ihr Verwandte von der Reise nach Frankreich abieten, wo sie Zabukošek heiraten sollte, beharrte sie starrsinnig auf ihrer

¹⁰⁴ ZAC: KZP 695/38. Dopis Stola sedmorice, oddelek B iz Zagreba na okrožno sodišče v Celju, 6. 7. 1939.

¹⁰⁵ ZAC: KZP 695/38. Dopis pravosodnega ministra iz Beograda z dne 29. 8. 1939.

¹⁰⁶ ZAC: KZP 695/38. Zapisnik okrožnega sodišča v Celju o objavi smrtne kazni, ki naj se izvrši nad Jurijem Zabukoškom, 12. 9. 1939.

¹⁰⁷ ZAC: KZP 695/38. Zapisnik o izvršitvi smrtne kazni, 13. 9. 1939.

Entscheidung. Zabukošek ermordete sie brutal - er vergiftete und erwürgte sie - und eignete sich ihre Ersparnisse und ihr Gepäck an.

Bevor der Prozeß gegen Zabukošek wegen vorsätzlichem Raubmord begann, führte das Cillier Kreisgericht zahlreiche Ermittlungen durch, aus denen wir viele pikante Details aus dem Privatleben des Mörders erfahren. Unter anderem hatte er eine reiche kriminelle Vergangenheit und war bereits wegen Gewalttätigkeit und Erpressung verurteilt. Wegen Vergewaltigung stand er sogar dreimal vor Gericht, wurde aber erst beim dritten Mal verurteilt und nach Verbüßung der Strafe aus dem Deutschen Reich ausgewiesen. Sehr interessant sind auch die Aussagen der zahlreichen Zeugen, die von der Gendarmerie oder den Bezirksgerichten verhört worden waren. Diese Ermittlungen, die an das Cillier Kreisgericht weitergeleitet wurden, verraten viele Details über

das Opfer Ivanka Zakrajšek, ihre Freundinnen und Verwandte, aber auch über die anderen Frauen, die auf Zabukošeks Liste standen.

Die mikrohistorische Analyse als Studie eines Beispiels beleuchtet ein weit verbreitetes Phänomen. Über Heiratsannoncen in Zeitungen versuchten viele Frauen, einen Mann zu finden und selbständige Hausfrauen zu werden. Vor allem hart arbeitende Dienstmädchen träumten gerne vom Märchenprinzen, warteten auf einen passenden Ehemann und sparten, um möglichst viele Ersparnisse in die Ehe mitzubringen. Heiratswillige Frauen mit genügend Ersparnissen lockten aber auch Kriminelle an. Manch eine nichts Böses ahnende Frau wurde von Kriminellen durch verschiedene verbrecherische Methoden der Brautsuche betrogen und beraubt oder sogar ermordet.